

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Zuzana Kozáková

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra germanistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hybridní složeniny v německých a českých médiích z kontrastivního pohledu

Hybrid compounds in german and czech media from contrasty view

Zuzana Kozáková

Vedoucí práce: PhDr. Dalibor Zeman, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B ČJ-NJ

Praha 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Hybridní složeniny v německých a českých médiích z kontrastivního pohledu vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 13. 7. 2018

Zuzana Kozáková

Ráda bych poděkovala panu PhDr. Daliboru Zemanovi, PhD. za připomínky a podněty při vedení mé bakalářské práce. Děkuji také Bc. Kláře Matiasovité za ochotnou pomoc při korektuře práce.

ANOTACE

V teoretické části bakalářská práce popisuje tvorbu hybridních složenin v německém a českém jazyce a následně se věnuje srovnání tvořících postupů. V praktické části se práce zabývá synchronním výzkumem použití hybridních složenin v německém časopise Der Spiegel a v českém časopise Reflex. Posbíraná data analyzuje a vyhodnotí z kontrastivního pohledu.

KLÍČOVÁ SLOVA

hybridní složeniny, lexikologie, slovtvorba, německá média

ANNOTATION

In the theoretical part the thesis describes a formation of hybrid compounds in german and czech language and then it compares forming processes. In the practical part the thesis presents a synchronous research of usage hybrid compounds in the german magazine Der Spiegel and in the czech magazine Reflex. The thesis analyses collected data and evaluates them from the contrastive view.

KEYWORDS

hybrid compounds, lexikology, german media

Obsah

I	ÚVOD	8
1	Metoda a cíl práce	8
II	TEORETICKÁ ČÁST	8
1	Úvod	8
2	Rozšiřování slovní zásoby	9
2.1	Tvoření slov skládáním.....	11
2.1.1	Kompozice v českém jazyce.....	11
2.1.2	Kompozice v německém jazyce	12
2.2	Přejímání slov	13
2.2.1	Formální adaptace přejímek	15
3	Hybridní kompozita	17
3.1	Vznik hybridních kompozit	17
3.2	Afixoidy	18
3.2.1	Vznik afixoidů	19
3.3	Hybridní kompozita s prvním členem domácího původu.....	20
3.4	Hybridní kompozita s prvním členem cizího původu.....	20
4	Vývojové tendence v současném jazyce	21
4.1	Internacionalizační tendence.....	23
4.2	Internacionalismy v současné psané publicistice.....	24
5	Shrnutí teoretické části	25
III	ANALYTICKÁ ČÁST	27
1	Úvod	27
2	Výběr zdrojů	28
2.1	Charakteristika časopisu Reflex.....	29

2.2	Charakteristika časopisu Der Spiegel	29
3	Výskyt hybridních kompozit v časopisu Reflex	30
3.1	Kompozita s prvním členem cizího původu	30
3.1.1	Plnovýznamové slovo	30
3.1.2	Prefixoid anti-	30
3.1.3	Prefixoid bio-	30
3.1.4	Kvantifikačně intenzifikační prefixoidy	31
3.1.5	Prefixoid agro-, auto-, di-, ex- a další	31
3.2	Kompozita s druhým/posledním členem cizího původu	32
4	Výskyt hybridních kompozit v časopisu Spiegel	33
4.1	Kompozita s prvním členem cizího původu	33
4.1.1	Plnovýznamová slova	33
4.1.2	Prefixoid auto-	35
4.1.3	Prefixoid bio-	36
4.1.4	Prefixoid elektro-	36
4.1.5	Prefixoid anti-	36
4.1.6	Kvantifikačně-intenzifikační prefixoidy	37
4.1.7	Prefixoidy vize-, geo- a ex-	37
4.2	Kompozita s posledním členem cizího původu	38
4.2.1	Plnovýznamové slovo	38
4.3	Kompozita s prostředním členem cizího původu	40
5	Kontrastivní pohled na analyzované složeniny	40
6	Shrnutí analytické části	45
IV	ZÁVĚR	47
V	RESUMÉ	48

VII SEZNAM GRAFŮ	54
VIII SEZNAM PŘÍLOH	54

I ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma *Hybridní složeniny v německých a českých médiích z kontrastivního pohledu*. Hybridní složeniny jsem zvolila, protože se jedná o aktuální způsob tvoření nových slov. Ačkoliv hybridní složeniny nejsou novým způsobem tvoření, jejich četnost se v současném jazyce díky internacionalizačním tendencím zvyšuje. Tento způsob tvoření je zajímavý hlavně kvůli kombinaci rozdílných jazyků v jednom lexému. Výchozí literaturou byly dvě publikace Patrika Mittera zabývající se hybridními složeninami s prvním i druhým členem cizího původu. Širokou škálu materiálu práce čerpá z vědeckého časopisu *Naše řeč* a časopisu pro otázky teorie a kultury jazyka *Slovo a slovesnost*. Co se týče německých zdrojů primárně byla využita publikace *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache* a kapitoly z jiných mluvnic a gramatik. Pro analytickou část pak byly stěžejní etymologické slovníky jak českého, tak německého jazyka a slovníky cizích slov. *Nový akademický slovník cizích slov* pro určování rysu cizosti jednotlivých komponentů v českých složeninách a *Duden: Fremdwörterbuch* pro určování rysu cizosti ve složeninách německých.

1 Metoda a cíl práce

Cílem práce je poukázat na rozdíly v četnosti používání hybridních složenin v německém a českém jazyce. Teoretická část vysvětluje rozdíly mezi tvořením slov v českém a německém jazyce na základě dostupných gramatik a publikací na toto téma. Zabývá se problémem přejímání a rysem cizosti. Slouží jako podklad pro vyhledávání konkrétních hybridních složenin. Analytická část zkoumá konkrétní příklady hybridních složenin excerpovaných z vybraných zdrojů. Na základě vlastní rešerše je získáván materiál k následné analýze a porovnání.

II TEORETICKÁ ČÁST

1 Úvod

Následující teoretická část se bude zabývat tvořením slov v českém a německém jazyce a poukáže na případné rozdíly. Konkrétněji se bude věnovat tvoření slov skládáním. Postupně se dostane až k samotným hybridním složeninám a jejich klasifikaci. Úkolem této části je strukturovaně shrnout problematiku tvoření slov dle dostupné odborné literatury a poukázat

na rozdíly v tvoření slov v českém a v německém jazyce. Nejvyšší důraz bude kladen na tvoření pomocí kompozice. Tato část bude sloužit jako opora pro část analytickou. Na základě charakteristiky hybridních kompozit budou vybrána konkrétní slova z mediálních zdrojů, která budou tvořit materiál k analýze v druhé části této práce.

2 Rozšiřování slovní zásoby

Vlivem civilizačních, technických, hospodářských a kulturních změn ve světě nastává potřeba nových pojmenování a změn jazyka. Čechová ve své publikaci odlišuje několik různých typů nových pojmenování. Nejjednodušším typem nového pojmenování je přenesení již existujícího pojmenování na druhý na základě souvislosti. Takto vznikají metafory a metonymie. Dalším způsobem tvoření jsou sousloví. V těchto dvou případech nevzniká nový lexém, pouze se rozšíří jeho význam a vzniká polysémie. Dále mohou nová slova vznikat univerbizací nebo multiverbizací. V současných jazycích se rozšiřují přejímky, převážně z anglického jazyka, mající internacionální charakter. Nejdůležitějším způsobem rozšiřování slovní zásoby je samotné tvoření slov.¹ „Tvořením slov rozumíme tedy jednak proces, činnost vytváření slov na základě slov v jazyce existujících způsoby, postupy a prostředky, které jazyk k tomuto cíli má, a to nejen vlastní vytváření, produkci nových slov/neologismů, ale především reprodukci, opakování slovtvorných postupů, jimiž slovo bylo, nebo přesněji, jimiž se jeví utvořeno, jednak však také výsledný stav těchto procesů, ozřejmenou utvářenost slovtvorně motivovaných slov neboli jejich slovtvornou skladbu.“² Takto charakterizuje termín *tvoření slov* Čechová ve své publikaci. V českém jazyce vznikají nová slova nejčastěji odvozováním, rozšířením slovtvorného základu o slovtvorný afix. Odvozování pomocí předpon nazýváme prefixací, od latinského termínu prefix a odvozování pomocí sufixů (přípon) nazýváme sufixací. Tyto dva postupy je možné vzájemně kombinovat. K tomuto typu tvoření zařazuje Čechová i bezpříponové odvozování, které je používáno při konverzi, reflexivizaci, tedy odvozování zvrtných sloves pomocí volných formantů *se* a *si* a postfixací, která patří k okrajovému odvozování v češtině a jedná

¹ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. s. 82-83

² ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. s. 96

se o tvary typu *kdo-si*. Vedle rozšiřování slovotvorného základu se v českém jazyce můžeme setkat i s tzv. zpětnými postupy deprefixací a desufixací.³

Druhým, avšak pro češtinu méně významným, způsobem tvoření je kompozice. Tou se práce podrobněji zabývá v následující kapitole. Kompozice bývá často kombinována s odvozováním. Dalším typem je tvoření slov je zkracování, abreviace. Josef Hrbáček rozlišuje ve své studii čtyři druhy jevů spadající pod termín jazyková zkratka: zkrácená slova, iniciálové zkratky, zkratková slova a iniciálová zkratková slova.⁴ Ke způsobu tvoření slov řadí pouze iniciálové zkratky a zkratková slova. V četnosti užívání ke tvorbě nových slov stojí zkracování na okraji vedle ostatních způsobů tvoření. Zkrácená slova (např. *prof.*) nepovažuje za slovotvorným procesem vytvořená, ale za prostředek úpravy psaného textu k ekonomickým potřebám jazyka.

„Wortbildung hilft uns, wenn uns die Wörter fehlen.“⁵ (překl. „Tvoření slov nám pomáhá, když nám chybí slova.“) Tímto citátem uvozuje Eichinger kapitolu Úkoly nauky o tvoření slov (orig. *Aufgabe der Wortbildungslehre*) a shrnuje tím význam termínu *tvoření slov*.

V německém jazyce se nová slova tvoří třemi hlavními způsoby. Nejčastějším typem tvoření, oproti českému jazyku, je kompozice, kterou se zabývá následující kapitola. Dalším typem tvoření je derivace, tj. odvozování pomocí prefixů nebo sufixů případně kombinace obojího. Dále tvoříme nová slova desufixací. Pod ní rozumíme odstranění sufixu při tvoření substantiv z adjektiv (*demütig – Demut*). Posledním z hlavních typů způsobu tvoření je zkracování. Dalšími podtypy způsobu tvoření nových slov jsou kontaminace a reduplikace. Kontaminace, aneb křížení slov, vzniká při složení dvou, spolu významově nesouvisejících, slov, například *Denglisch* ze slov *Deutsch* a *Englisch*. Reduplikaci můžeme najít převážně v dětské mluvě a v onomatopoeích. Jedná se o zdvojení slov či slabik. Podtypem reduplikace je částečná reduplikace, kdy nedochází k přesnému zdvojení, ale v prvním opakování se mění kořenový vokál (*Mischmasch*).

³ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. s. 97

⁴ HRBÁČEK, Josef. *Zkratky a tvoření slov*. Naše řeč, ročník 55 (1972), číslo 2-3, s. 124-130

⁵ LUDWIG M. EICHINGER. *Deutsche Wortbildung: eine Einführung*. Tübingen: Narr, 1999. s. 40

2.1 Tvoření slov skládáním

Jak bylo již naznačeno v minulé kapitole, kompozice je jedním ze základních typů tvoření nových slov jak v českém, tak v německém jazyce.

2.1.1 Kompozice v českém jazyce

Složená slova jsou tvořena minimálně dvěma slovotvornými základy, které ve slovní zásobě většinou existují i v samostatné variantě. Kompozitum se skládá z určujícího a určovaného členu. Určovaný člen se nachází zpravidla na druhém místě ve složeném slově, zatímco člen určující se nachází na místě prvním. V tomto případě se jedná o subordinativní kompozitum. Jejich opakem jsou koordinativa, kde oba komponenty mají rovnocennou syntaktickou i sémantickou platnost. Jedním z možných rozdělení kompozit je na složeniny vlastní a nevlastní. „Vlastní složeniny nelze rozdělit v samostatná slova beze změny jejich podoby. Oba jejich členy, nebo alespoň první člen, nejsou samostatným slovem a jsou spojeny spojovacím morfémem (-o-, -e-, -i-).“⁶ Nevlastní složeniny vznikají pomocí juxtapozice, sprášení, a nejsou při nich použity žádné slovotvorné postupy. Lze je rozložit beze změny tvarů na samostatné komponenty.

Mezi vlastní složeniny řadíme kompozita vzniklá čistou kompozicí a komplexními kompozičními postupy. „Při čisté kompozici byl zadní člen kompozita odvozen již před vstupem do kompozita, existuje mimo ně jako samostatné slovo (*měři-č* > *čas-o-měři-č*).“⁷ Proces komplexně kompozičních postupů je dvoufázový a Bozděchová popisuje tři různé typy tohoto tvoření. Při derivačně-kompozičním postupu probíhá kromě skládání i proces odvozování. Obě části kompozita jsou morfologicky obměněna (např. *romanopisec* – *psát romány*). Konverzně-kompoziční postup je kompozice spojená s konverzí. Při konverzi mění slovo tvar a slovní druh, ale význam zůstává stejný (např. *krátkodobý* – *krátká doba*). Jako třetí typ zmiňuje Bozděchová abreviačně-kompoziční postup, tedy postup, kdy je vedle kompozice uplatňováno zkracování (např. *bankomat* – *bankovní automat*).⁸

⁶ MITTER, Patrik. *Kompozice v kontextu současné češtiny*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. Acta Universitatis Purkynianae. s. 25

⁷ Ivana Bozděchová (2017): DERIVAČNÍ KOMPOZICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

⁸ Ivana Bozděchová (2017): KOMPLEXNÍ KOMPOZIČNÍ POSTUP. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

2.1.2 Kompozice v německém jazyce

Německá publikace *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache* charakterizuje kompozita jako komplexní lexémy, které se skládají ze dvou bezprostředních komponentů. Vyčleňuje navíc také konfixní⁹ složeniny, které mohou být ze dvou konfixů nebo jednoho konfixu a jednoho slovního základu. „Typische Kompozita (Zusammensetzungen) sind komplexe Lexeme aus zwei wortfähigen unmittelbaren Konstituenten. Konfixkompozita bestehen entweder aus zwei Konfixen oder aus einem Konfix und einer wortfähigen unmittelbaren Konstituente.“¹⁰ Prvními členy kompozit mohou být kořeny slov, syntagmata nebo konfixy, druhými členy kompozit mohou být pouze kořeny nebo konfixy.

Fleischer a Barz ve své publikaci určují i speciální příklady kompozit, kdy prvním členem je věta, či samostatné písmeno. Avšak dodávají, že pokud dané písmeno je samo zkratkou z plnohodnotného slova jedná se o částečnou zkratku. „Sonderfälle und Bezug auf der Struktur der unmittelbaren Konstituenten bilden Kompozita, deren Erstglied ein Satz oder ein einzelner Buchstabe ist (*Ich-nehme-ab-Programm, Trimm-dich-Pfad, A-Jugend, V-Ausschnitt*). Sind sie in Erstgliedposition Kürzungen aus längeren Vollformen wie in *S-Bahn*, werden die Wortbildungen als partielle Kurzwörter bestimmt.“¹¹

Kompozita se mohou rozdělit na kopulativní kompozita nebo determinativní kompozita. V kopulativních kompozitech je mezi členy souřadný vztah a první s druhým členem lze zaměnit (např. *schwarzgold/ goldschwarz*). Determinativní, jiným slovem určovací, složeniny jsou takové, kdy jeden člen závisí na druhém (např. *Luftzug*). Tento typ složenin se vyskytuje v jazyce častěji.¹²

⁹ Konfix=afixoid

¹⁰ FLEISCHER, Wolfgang, Irmhild. BARZ a Marianne. SCHRÖDER. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 4. Auflage, völlig neu bearbeitet. Boston: De Gruyter, 2012. s. 84

¹¹ FLEISCHER, Wolfgang, Irmhild. BARZ a Marianne. SCHRÖDER. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 4. Auflage, völlig neu bearbeitet. Boston: De Gruyter, 2012. s. 84

¹² LUDWIG M. EICHINGER. *Deutsche Wortbildung: eine Einführung*. Tübingen: Narr, 1999. s. 117

2.2 Přejímání slov

„V rámci procesu přejímání se vždy jedná o kontakt dvou jazyků (výchozího a cílového), v němž jazyk přijímací (cílový) sehrává aktivní roli, může se však zároveň stát zprostředkující pro jazyk další, který se pak také stává cílovým.“¹³

Cizí jazyk, ze kterého jazyk domácí nejhojněji přejímá, je podmíněn aktuálními hospodářskými, politickými a kulturními styky s určitou zemí. V minulosti se nejvíce přejímalo z latiny a řečtiny, jelikož v té době patřily k jazykům nejrozšířenějším. Od 12. století se díky německé kolonizaci rozšířily německé přejímky a v současné době je nejnosnější jazykem na přejímky anglický jazyk.¹⁴

U přejatých slov rozlišujeme míru cizosti. Ta, která jsou již plně adaptována domácímu jazyku po stránce fonetické, grafické, lexikální a sémantické, morfologické, syntaktické a stylistické, a u nichž už není pocíťován rys cizosti, jsou slova plně zdomácněná. Slova cizí, která nezdomácněla, jsou převážně internacionalismy. V případě češtiny jsou to také slova přejatá ze západních jazyků. Lexémy z ruštiny, slovenštiny a polštiny mají vyšší pravděpodobnost zdomácnění díky bližšímu příbuzenskému vztahu v jazykové rodině. Z tohoto důvodu budou v této práci jako cizí komponenty používána slova z jazyků západních. Ladislav Janovec upozorňuje ve své studii o neologismech, že právě znalost těchto jazyků, konkrétně angličtiny, francouzštiny a němčiny, proces adaptace významně zpomaluje. Ačkoliv rys cizosti je zřejmý, kvůli rozšířené znalosti cizích jazyků nenastupuje v systému českého jazyka potřeba je adaptovat do systému.¹⁵

Proces přejímání můžeme rozdělit do tří fází. První fází je interference, což je fáze, při které se slovo objeví v domácím jazyce. Nemusí to nutně znamenat jeho začlenění do systému, interferencí prochází i okazionální výrazy, které se v jazyce neustálí. Druhou fází je adaptace, přizpůsobení systému domácího jazyka. Ta je předpokladem pro budoucí fungování přejímaného výrazu v jazyce. Poslední fází je integrace. Některé přejímky

¹³ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.132

¹⁴ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. s. 54

¹⁵ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.115

zůstávají pouze na periférii jazyka a objevují se tedy pouze v sociolektech, některé se začlení až do roviny spisovného jazyka.

„Infolge vielfältiger Beziehungen zwischen den Sprachträgern, direkter Berührungen und kultureller Verbindungen, internationaler Zusammenarbeit kommt es auch zu sprachliche Annäherungen, zu Sprachkontakten, zu wechselseitiger Beeinflussung der Sprachen und zu Entlehnungen in Wortschatz.“¹⁶ V rámci mnohonásobných vztahů mezi mluvčími a kulturních spojení a mezinárodní spolupráce dochází ke sblížení jazyků a jejich vzájemnému ovlivňování a k přejímání slovní zásoby. Nepřejímají se pouze celé lexémy, ale i slovotvorné morfémy, které se stávají důležitou součástí domácí slovotvorby.

V minulosti se přejímalo z cizích jazyků vždy za přítomnosti nějaké věci. Například když se do německých zemí rozšířila stavba silnic, spolu s ní se přejalo i slovo *Straße* (silnice). Další vlna přejímání proběhla v období šíření křesťanství a vzdělání (např. *Messe*, *Schule*). V průběhu 19. a 20. století se díky mezinárodní spolupráci rozšířili internacionalismy. V současné době se díky ekonomickému a hospodářskému rozmachu USA stala angličtina módním jazykem, a proto je mnoho lexémů přejato právě z ní. Po druhé světové válce se do NDR dostaly i přejímky z ruského jazyka např. *Kulturhaus* (dom kul'tury).¹⁷

Schippan ve své publikaci rozlišuje přímé a nepřímé přejímky. „Man unterscheidet außerdem zwischen direkter und indirekter (vermittelter) Entlehnung. Die direkte Entlehnung erfolgt meist auf dem Weg der Sachentlehnung, der literarischen und kontaktiven Übernahme. Von indirekter Entlehnung wird dann gesprochen, wenn ein Wort einer Sprache über ein anderes Land vermittelt wurde, wie z. B. *Meeting*, *Festival* aus dem Englischen über das Russische.“¹⁸ Přímé přejímky nastanou většinou při přejímání literárních a kontaktních přejímek, nepřímé pokud jsou přejaty skrze jiný jazyk. Posledním typem přejímky je tzv. Rückentlehnung (zpětná přejímka). Tato přejímka se objeví

¹⁶ SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. s. 261

¹⁷ SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. s. 261-262

¹⁸ SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. s. 263

v případě, kdy je původně domácí slovo, přejato zpět do domácího jazyka z jazyka cizího v pozměněném tvaru.

Hranici mezi cizím slovem a přejímkou určuje stupeň poněmčení (Grad der Eindeutschung). „Man bezeichnet fremdes Wortgut, das dem deutschen Sprachsystem völlig inkorporiert und angeglichen ist, von der Sprachteilnehmern nicht mehr als fremd erkannt wird und somit als deutsch gilt, als Lehnwort.“¹⁹ Cizí slovo, které je plně včleněno do jazykového systému a není uživateli jazyka pocíťováno jako cizí, je označováno jako přejímka.

2.2.1 Formální adaptace přejímek

Adaptace přejímek v češtině závisí dle studie Diany Svobodové na dvou okolnostech. Zaprvé na odlišnosti vztahu pravopisu a výslovnosti v češtině a jazyku, z něhož je slovo přejímáno a za druhé na vysoké flektivnosti češtiny a její slovtvorné produktivnosti.²⁰ Přejímky se adaptují v několika jazykových rovinách: ortoepické, ortografické, morfonologicko-morfematické a slovtvorné.

Při adaptaci ortoepické je hlavní změnou nahrazování hlásek, které fonetický systém češtiny nezná, nejbližšími českými hláskami. Dále se mění asimilace v hláskovém okolí dle pravidel českého fonetického systému, pokud se v cizím jazyce liší a hlavní slovní přízvuk se přesouvá na první slabiku slova, je-li tomu v původním jazyce jinak. Výjimkou jsou citátová užití cizích slov, kde je povolena původní výslovnost. Svobodová klasifikuje čtyři možné pravopisně-výslovnostní kombinace. Kombinaci původního pravopisu i výslovnosti (např. *fashion* [fešn]), pravopis vycházející z původní výslovnosti (*džentlmen*), dubletní pravopis a původní výslovnost (*toast/toust*) a českou výslovnost vycházející z původního pravopisu (*radar*). Při přejímání může nastat kolísání ve výslovnosti např. v činitelských názvech v sufixu *-er*, kde se připouští dvojí výslovnost, např. *developer* [developer] i [developr].²¹

Ortografická adaptace úzce souvisí s adaptací ortoepickou. Novým přejímkám se ponechává původní pravopis, později se vytvoří počestěný ekvivalent psané podoby a existují

¹⁹ SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd. Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. s. 263

²⁰ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.135

²¹ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.138

v dubletním tvaru a v posledním stádiu procesu přejímání se používá pouze počeštěný pravopis. „Problémy může grafická adaptace způsobovat tehdy, pokud by vznikla nežádoucí homonymie s významově odlišnými slovy domácími, např. *boss* a jmenný tvar adjektiva „bos“, substantivum *book* a český výraz „buk“ apod.“²² I z tohoto důvodu nedochází vždy k úplnému dokončení přejímacího procesu.

Tvaroslovná (morfologicko-morfemická) adaptace probíhá dle Svobodové v několika fázích. První fáze je slovnědruhové zařazení, druhá fáze nastává pouze u substantiv a tou je přiřazení k mluvnickému rodu, a pokud to přejímané substantivum dovoluje nastává třetí fáze, přiřazení k deklinačnímu typu.²³

Důkazem zdomácněné přejímaného prvku (slovotvorného základu) je jeho existence jako slovního druhu, nejčastěji to bývají substantiva, adjektiva a verba.²⁴

V německém jazyce se přejímka adaptuje v oblasti přízvuku, výslovnosti, ortografie a morfologie. Například lexém *Promenade* působí díky přízvuku na morfému *-ade* jako cizí.²⁵ Proces asimilace probíhá v několika úrovních. První úroveň nastává, pokud je slovo přejato pouze v jednom jeho významu, ačkoliv v cizím jazyce jich má víc. V tomto případě se asimiluje pouze na tento význam a tvoří nová slova příbuzná přejatému významu. Přejímaný lexém může být již na začátku hláskově přizpůsoben jazykovému systému, a hlásky pro německý jazyk neznámé, jsou tak nahrazeny odpovídajícími německými hláskami. Přejímaný element musí být včleněno do gramatického systému a jsou mu přiřazeny adekvátní gramatické kategorie.²⁶

²² *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.141

²³ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.142-144

²⁴ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.145

²⁵ SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. s. 264

²⁶ SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. s. 265

3 Hybridní kompozita

Termínem hybridní kompozitum se rozumí složení dvou a více slovotvorných prvků, kdy původ každého prvku se liší. Vladimír Mejstřík²⁷ vyčleňuje ve svém článku tři typy hybridních slov. Prvním typem je spojení předpony cizího původu s domácím základem. V druhém případě se jedná o spojení domácího základu s příponou cizího původu a třetím typem je složení domácího a cizího základu v jednom slově. (Mejstřík, 1965) Třetí typ je možné rozdělit na dva podtypy. V prvním případě je prvním komponentem domácí základ a v druhém případě je prvním komponentem základ původu cizího. Tomuto rozdělení se podrobněji věnoval ve svých publikacích Patrik Mitter.

Německá publikace *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache* z roku 1995 také mluví o možnosti kombinování domácích a cizích elementů, a přitom vznikající hybridizaci. „[...] können heimische und fremde Elemente auch kombiniert werden, so daß es zur Hybridisierung kommt.“²⁸

3.1 Vznik hybridních kompozit

Hybridní složeniny mohou vznikat několika možnými postupy. Jedním z nejčastějších je polokalkování. Při polokalkování je z cizí přejaté složeniny přeložena pouze jeden její komponent a druhý je ponechám v jazyce, ze kterého je slovo přejímáno. Příkladem může být slovo *autoprovaz* z německého *der Autobetrieb* nebo *autodráha* z německého *die Autobahn*. Pokud se první člen cizího původu vyskytuje ve složení s více různými slovy, je možné, že začne být považován za předponu. Jedná se například o předpony *ex-*, *vice-*, *arci-* ve slovech *exmanželka*, *viceředitel* nebo *arciučitel*.²⁹

Martincová a Savický se ve své studii *Hybridní slova a některé obecné otázky neologie* zaměřují na složeniny afixoidální. „Afixoidní tvoření je v protikladu jak k čisté hybridní

²⁷ MEJSTRÍK, Vladimír. *Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost*. Naše řeč, ročník 48 (1965), číslo 1, s. 1-15

²⁸ FLEISCHER, Wolfgang. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 2. durchgesehene und ergänzte Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1995. s. 62

²⁹ HELCL, Miloš. *Současné tendence při tvoření slov skládáním v češtině*. Naše řeč, ročník 55 (1972), číslo 2-3, s. 115-124.

derivaci (subdodávka, houslista), tak k čisté hybridní kompozici (dvojkompas; rus. Porfironosec).³⁰

Publikace *Wortbildung der deutschen gegenwartssprache* rozlišuje tři možnosti vzniku hybridních kompozit. První možnost je kombinace cizího a domácího lexému, kdy cizí lexém může stát na první i druhé pozici složeniny. Druhá možnost je, když domácí složenina je rozdělena a druhý element je zaměněn za synonymní element cizí (např. *Fachmann – Fachexperte*). Poslední možností je tvoření pomocí afixoidů typu *Biomasse, Hydrowerk*.³¹

3.2 Afixoidy

Pod pojmem afixoid rozumíme morfém na rozmezí afixu a kořenu, který vykazuje vlastnosti obou částí slova. Existují tři druhy afixoidů: prefixoid, sufixoid a radixoid. Tyto termíny nejsou zcela stabilní a publikace se o nich vyjadřují různě. „Afixoidy se odlišují od kořených morfémů po stránce významové, ve slově mají jinou funkci než tradiční afixy a kořenné morfémy.“³² „Afixoidy charakterizuje vysoká frekvence užití, částečně oslabený, přesto ovšem dostatečně silný lexikální význam, uvolnění z pevné vazby na určité typy základů, rozšiřování syntaktického spektra v rámci jazyka příjemce a možnost stát izolovaně od lexikální jednotky [...]“³³

Prefixoid je komponent stojící na hranici předpony a kořeného morfému. Janovec uvádí výčet běžně používaných internacionálních morfémů *bio-, eko-, tele-, ultra-, porno-, sex-, video-, pseudo-, promo-*. Vedle nich staví české prefixoidní morfémy *rádoby-, taky-, lži-, skoro-, mezi-* a další.³⁴ Mezi hojně užívané sufixoidy, komponenty na pomezí kořenu a přípony, řadí Janovec například komponenty *-man, -maniak, -mánie, -holik, -holismus, -holictví, -fil, -filie, -fobie, -terapie* a mnoho dalších. Poukazuje na současně velmi produktivní komponenty *-stán* a *– land*.

³⁰ MARTINCOVÁ, Olga; SAVICKÝ, Nikolaj. *Hybridní slova a některé otázky neologie*. Slovo a slovesnost, ročník 48 (1987), číslo 2, str. 124-139.

³¹ FLEISCHER, Wolfgang. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 2. durchgesehene und ergänzte Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1995. s. 63

³² <https://www.czechency.org/slovník/AFIXOID>

³³ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.125

³⁴ *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.126

Radixoidy jsou jednotky, které mají blíže ke kořenému morfému než k afixu. Zpravidla se používají i jako samostatný morfém. Lexém *auto* je možné použít jak samostatně, tak jako první komponent složeniny typu *autooprava*. Patrik Mitter píše ve své studii: „Hranice mezi prefixoidy a radixoidy je u některých morfémů těžko jednoznačně vymežitelná. Při určení statusu těchto morfémů jednotliví autoři váhají a výsledkem je, že jeden a tentýž morfém bývá označován v lexikografických popisech češtiny vydaných přibližně současně jednou za prefix, podruhé za radix, např. *kontra* – považuje 1. vyd. SSČ (1994)³⁵ i ASCS (1995)³⁶ za radix, naproti tomu neologický slovník NSČ (1998)³⁷ za prefix, čímž se vrací k původnímu statusu tohoto morfému v TSC 2 (1967)³⁸. Podobně nejednotné je vymezení statusu morfému *anti-* (v SSČ i v ASCS radix, v NSČ prefix). Morfém *ex-* vymezuje ASCS jako radix, SSČ i NSČ jako prefix. Ambivalentnost pohledů na některé tyto morfémy ilustruje příklad z NSČ, v němž se *pseudo-* a *super-* v jedné a téže publikaci vymezují rozdílně. Morfém *pseudo-* je nejprve klasifikován jako prefix, současně je však uvedeno, že *pseudo-* má vlastnosti jak předpony, tak kořeného morfému (NSČ, 236). Morfém *super-* je naopak nejprve považován za radix, vzápětí je však konstatováno to, co v předchozím případě (NSČ, 286).“³⁹

3.2.1 Vznik afixoidů

„Při zkoumání, jak se morfémy *auto-*, *elektro-*, *moto-*, *mini-* aj. v češtině a *auto-*, *moto-*, *geo-*, *avia-*, *mini-* aj. v ruštině konstituují, dospívají obě lingvistiky ve dvou případech ke shodnému zjištění: (1.) Některé (jednotlivé) morfémy v počáteční fázi své existence afixoidů se zakládají na tvoření takových jednoslovných útvarů, které jsou motivovány souslovím o struktuře „adjektivum + substantivum“; vznikající afixoidy jsou zkrácená adjektiva obsažená ve výchozím sousloví. Např. v češtině *foto* – ve slově *fotopapír* vzniká zkrácením adjektiva *fotografický* na jeho morfémovém švu, přičemž jednoslovný výraz *fotopapír* je motivován souslovím *fotografický papír*; podobně v ruštině *avia-* v substantivu *aviainstitut* se zakládá na adjektivu v sousloví *aviacionnyj institut*. (2.)

³⁵ Slovník spisovné češtiny /pro školu a veřejnost/

³⁶ Akademický slovník cizích slov

³⁷ Nová slova v češtině (Martincová, O. a kol.)

³⁸ Tvoření slov v češtině 2

³⁹ MITTER, Patrik.: *Vymezení některých prefixoidů a radixoidů v české lingvistické literatuře*. In: *Jazykovědné aktuality* XLI, 2004, č. 3 a 4, s. 31

Jiné morfémy (afixoidy) vznikají z přejatých slov, která existují ve slovní zásobě domácího jazyka jako samostatné lexikální jednotky ve zkrácené podobě (*kino, auto, radio* aj.).⁴⁰ V německém jazyce určuje Fleischer/Barz jako rozlišující kritérium pro přiřazení určitého elementu ke konfixům (afixoidům) jeho lexikálně-pojmový význam. „Das entscheidende Kriterium für die Zuordnung eines gebundenen Elements zur Klasse der Konfixe ist seine lexikalisch-begriffliche Bedeutung.“⁴¹

3.3 Hybridní kompozita s prvním členem domácího původu

„Za hybridní kompozita s prvním členem domácím (resp. zdomácnělým) považujeme taková, která mají vedle prvního komponentu domácího (zdomácnělého) druhý komponent cizího původu.“⁴² K nejproduktivnějším cizím komponentům patří *-filie, -fil, -fobie, -fob, -holir, -holik, -logie, -log, -manie* nebo *-mistr*, k méně produktivnějším pak patří komponenty *-centrum, -gate* nebo *-terapie*.

V německém jazyce patří k produktivním cizím elementům *-drom, phil, -logie, -fest, -experte, -individuum* nebo *-exponat*.

3.4 Hybridní kompozita s prvním členem cizího původu

„Hybridní kompozita sestávají nejméně ze dvou složek, z nichž jedná je zřetelně cizího původu a druhá původu domácího, resp. již zdomácněla.“⁴³ Tyto složeniny vznikají nejčastěji čistou kompozicí a juxtapozicí. Velmi často se jedná o prefixoidy. Mezi nejčastěji používané prefixoidy patří *auto-, elektro-, radio-, stereo-, audio-, moto-*. Mezi další hojně používané prefixoidy patří komponenty z oboru chemie např. *amino-, chloro-, nitro-* a mnoho dalších. Další obor, kde je patrný nárůst hybridních složenin je výpočetní technika a multimediální komunikace, nejfrekventovanější komponenty jsou *kyber-, info-* nebo *final-*. Komponenty *video-, disko-, tele-, demo-, cyklo-, profi-* nebo *afro-* rozšiřují

⁴⁰ MARTINCOVÁ, Olga; SAVICKÝ, Nikolaj. *Hybridní slova a některé otázky neologie*. Slovo a slovesnost, ročník 48 (1987), číslo 2, str. 124-139

⁴¹ FLEISCHER, Wolfgang. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 2. durchgesehene und ergänzte Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1995. s. 25

⁴² MITTER, Patrik. *Hybridní složeniny s prvním komponentem domácího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2008. Acta Universitatis Purkynianae. s. 11

⁴³ MITTER, Patrik. *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2003. Acta Universitatis Purkynianae. s. 11

slovní zásobu dle potřeb nové módy, zábavy a životního stylu.⁴⁴ Poslední skupinou jsou takzvané kvantifikačně-intenzifikační prefixoidy: *nano-*, *mini-*, *mikro-*, *maxi-*, *makro-*, *mega-*, *giga-*, *super-*, *pidi-*.

Pro německý jazyk jsou časté prefixoidy *psycho-*, *turbo-*, *kosmo-*, *mozo-*, *aero-*, *bio-*, *elektro-*, *mini-* nebo *auto-*. Jako příklady lexémů, které se na prvním místě hybridních složenin objevují je možné uvést *Computer-*, *Service-*.⁴⁵

4 Vývojové tendence v současném jazyce

„Dnešní jazyk se jednak vyrovnává s dědictvím totalitní epochy, jednak musí reagovat na množství nových podnětů souvisejících se společenskou přeměnou i se současnou informační explozí. Tyto skutečnosti se pochopitelně nejvíc odrážejí v slovní zásobě.“⁴⁶ Takto uvádí problematiku vývojových tendencí v současné slovní zásobě češtiny Příruční mluvnice češtiny. Mluvnice se zabývá změnami po roce 1989, kdy se přestávala používat slova související s budováním socialismu a jiná, která byla režimem vytlačována ze slovní zásoby nebo ta, jejichž pravý význam byl zamlžován, se dostávala zpět do slovní zásoby. Kromě přeměny již existující slovní zásoby začala vznikat slova nová. Hlavní tendencí je již zmiňované přejímání slov.

Janovec ve své studii poukazuje na dvě hlavní vývojové tendence: tendenci k intelektualizaci a k demokratizaci. Tendence k intelektualizaci zachycují složitost myšlení dochází k takzvané determinologizaci. Intelektualizace jazyka se projevuje také zvýšeným použitím abstrakt a užíváním básnických a knižních výrazů. Jako poslední výrazný rys intelektualizace jazyka zmiňuje Janovec multiverbizaci, tedy vytváření víceslovných pojmenování a v kontrastu s ní univerbizaci, tedy spojování víceslovných výrazů v jeden a pro jazyk tedy úspornější. Univerbizace se však řadí již k projevům demokratizace jazyk. Při demokratizaci pronikají do spisovné vrstvy jazyka hovorové výrazy, slangové výrazy a profesionalismy. Za jeden ze způsobů univerbizace považuje Janovec kompozici.

⁴⁴ MITTER, Patrik. *Poznámky ke složeným hybridním substantivům s prvním komponentem (čelenem) cizího původu v současné slovní zásobě*. Slovo a slovesnost, ročník 64 (2003), číslo 4, str. 289-297

⁴⁵ FLEISCHER, Wolfgang. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 2. durchgesehene und ergänzte Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1995. s. 63

⁴⁶ NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. s. 103

„Velkou důležitost má kompozice hybridní, tj. postup, při němž je výsledná lexikální jednotka utvořena za pomoci kombinace prvků domácích a přejatých.“⁴⁷ Jednotky, které byly dříve považované za nespisovné, se ve vývoji jazyka dostaly až na úroveň spisovnou.

„V současné češtině — oproti starším vývojovým obdobím — představují hybridní slova nejen dosti početný, ale také slovtvorně rozrůzněný soubor výrazů. Rozdíl mezi dnešním stavem ve sféře hybridního tvoření a stavem dřívějším se však nezakládá pouze na tom, že hybridních slov bylo dříve nepoměrně méně než nyní, a že repertoár cizích prvků (afixů, kořených morfémů) spojujících se s domácími základy byl malý. Tkví především v tom, že teprve od 30. let našeho století se začíná zřetelněji rýsovat nový způsob tvoření hybridů, který se v následujících desetiletích projevuje expanzivně, způsob, s nímž je spjato utváření afixoidů v češtině.“⁴⁸

Podle Wolfganga Kleina se během 20. století německá slovní zásoba o jednu třetinu rozšířila. „Der deutsche Wortschatz hat im Verlauf des 20. Jahrhunderts um etwa ein Drittel zugenommen (vorsichtiger berechnet aber auf jeden Fall um ein Viertel).“⁴⁹ K tomu napomáhá potřeba nových pojmenování pro nové věci v našem životě a změny životního stylu. O rozšíření slovní zásoby se mimo jiné zasloužily i přejímky, které jsou v současném jazyce stále aktuálnější. Vzhledem k tomu, že jazykovědci určují vedle přejímání jako další důvod rozšířené slovní zásoby kompozita, je možné předpokládat, že se slovní zásoba rozšiřuje v hojně míře i o hybridní složeniny. Moderní gramatika němčiny se stále více zjednodušuje, ať je to snaha o pravidelnost a nahrazování nepravidelných slovesných tvarů pravidelnými, nebo snaha o jednodušší skloňování podstatných jmen.

Jazykové změny se nejčastěji projevují v oblasti médií, hospodářství, mladé generace a volného času. Díky angloamerické popkultuře, která do celé Evropy proniká, jsou anglicizmy čím dál tím populárnější u mladé generace. Anglická pojmenování nových druhů

⁴⁷ JANOVEC, Ladislav. *K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině*. Naše řeč, ročník 90 (2007), číslo 2, s. 57-66

⁴⁸ MARTINCOVÁ, Olga; SAVICKÝ, Nikolaj. *Hybridní slova a některé otázky neologie*. Slovo a slovesnost, ročník 48 (1987), číslo 2, str. 124-139

⁴⁹ FAUST, Volker. *Die deutsche Sprache heute. Wortschatz und Anglizismen*. In: Wort und Schrift, 2014 s.3

hudby a sportovní termíny pronikají do běžného jazyka. I rádia a noviny, které byly za války pod americkým dohledem, se v posledních letech znovu orientují dle amerického vzoru. „Radiosender und Zeitungen, die nach Kriegsende zunächst der Kontrolle durch die amerikanische Oberhoheit unterstanden, entwickelten sich auch in den Folgejahren nach dem amerikanischen Vorbild weiter.“⁵⁰ Povědomí o anglicizmech násilně udržují reklamy, které je hojně a výrazně využívají. Člověk se s anglicizmy setká jak v mluvené formě v rádiu a televizi, tak v psané formě v novinách, časopisech a na plakátech. I v ekonomických oborech se slovní zásoba rozšiřuje o anglicizmy. Časté jsou výrazy jako *win-win* (výhodné pro obě strany) nebo zkratka *Qus and As* z anglických slov *questions and answers* (otázky a odpovědi).⁵¹

4.1 Internacionalizační tendence

„Na pojem internacionalizace lexika můžeme nahlížet v obecné rovině ze dvou hledisek: buď se lexikum určitého jazyka může stávat internacionálním v tom smyslu, že je užíváno v rámci mezinárodní komunikace, a přitom si více či méně zachová vazbu na jazyk svého původu (příp. jazyk zprostředkující), nebo naopak podléhá vlivům jiného jazyka, eventuálně více jazyků, čímž se obohacuje (resp. rozšiřuje) o nové lexikální prvky.“⁵²

Gazda ve své studii Internacionalizační tendence v rozvoji slovní zásoby současných západoslovanských jazyků formuluje tři základní faktory, které podmiňují koexistenci slovanských a mezinárodních lexémů. Prvním faktorem je relativní otevřenost západoslovanských jazyků k přejímání slov a slovotvorných prvků. Druhým faktorem je snaha jazykovědců o zvyšování úrovně jazykové komunikace a šíření povědomí jazykové kultury. A třetím faktorem je schopnost koexistence domácích i cizojazyčných jazykových prostředků v systému jazyka.⁵³ Koexistence dvou synonymních termínů nastává v případě,

⁵⁰ HAPP, Astrid. *Neudeutsch – Die Veränderung der deutschen Sprache auf Grund des starken angloamerikanischen Einflusses*. In: Interaktiv, 2000, č. 2., s. 3

⁵¹ HAPP, Astrid. *Neudeutsch – Die Veränderung der deutschen Sprache auf Grund des starken angloamerikanischen Einflusses*. In: Interaktiv, 2000, č. 2., s. 3-4

⁵² *Studie k moderní mluvnici češtiny*. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. s.131

⁵³ RANGELOVÁ, Albená, TICHÁ, Zdeňka. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2003. s. 64-65

kdy jako protikladná tendence k internacionalismu vzniká nové pojmenování ze slovtvorných materiálů domácího jazyka.

K rozšiřování internacionálního lexika napomáhají i nové komunikační prostředky (e-mail, sociální sítě, mobilní telefony apod.). Tyto komunikační prostředky fungují jednak jako pojmenovací impuls, je potřeba pojmenovat nové jevy a skutečnosti s nimi související a jednak jako šířitelé internacionálního lexika.⁵⁴

Pod termínem internacionalismus rozumí Fleischer a Barz internacionálně používaná slova, která jsou přizpůsobená po všech stránkách přejímajícímu jazyku a jsou používána ve stejném významu, často jako termíny. „Man versteht unter Internationalismen solche Wörter, die international gebräuchlich sind, sich in der morphematischen, lautlichen und orthograpischen Gestalt den aufnehmenden Sprachen anpassen und so in gleicher Bedeutung, oft als Termini, verwendet werden: dt. theater, engl. theatre, franz. théâtre, russ. teatr.“⁵⁵ Internacionalismy pochází převážně z latiny a řečtiny, ale zvláště v poslední době se jedním z hlavních zdrojů internacionalismů stává angličtina.

4.2 Internacionalismy v současné psané publicistice

Publicistický styl je v porovnání s ostatními funkčními styly velmi proměnlivý a dynamický. Současná čeština přebírá, díky stykům se Západem, cizí lexémy a jejich užívání má vzrůstající tendenci. Přejímání se netýká pouze v českého jazyka, ale jedná se o obecný projev internacionalizace.⁵⁶ „K nejfrekventovanějším tematickým okruhům patří oblast hudby a počítačů, dále ekonomika a politika.“⁵⁷ Užívání některých cizích lexémů se stalo tak módní, že pokleslo v posledních letech na publicistická kliše. Důsledkem poklesu bývá ztráta přesnosti sdělování informací. V rámci zachování předání, co nejvíce informací, co nejširšímu publiku, používají novináři pouze ta slova, u kterých předpokládají, že jim bude

⁵⁴ RANGELOVÁ, Albená, TICHÁ, Zdeňka. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2003. s. 229-230

⁵⁵ SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd. Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. s. 265

⁵⁶ RANGELOVÁ, Albená, TICHÁ, Zdeňka. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2003. s. 106

⁵⁷ RANGELOVÁ, Albená, TICHÁ, Zdeňka. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2003. s. 107

většinový čtenář rozumět.⁵⁸ Často se slova zkracují tak, že se užívá první část cizích kompozit. Některá z nich vnímáme jako samostatná substantiva (*video, sono*), jiná mohou fungovat i v roli adjektiv nebo adverbii (*stereo, mono, retro styl*).⁵⁹

I v německé publicistice se objeví v současné době internacionalismy ve vyšším počtu než dříve. I z důvodu častějšího tvoření slov pomocí kompozice, než v českém jazyce jsou internacionalismy jednodušeji komponovány do německého textu a na první pohled tolik neruší.

V obou jazycích je jedním z důvodů internacionalizace lexika, jak běžného, tak publicistického, nástup mladší generace, která vyrůstá v těsnějším kontaktu s angličtinou než generace před ní. Pro mladší generaci není použití anglického jazyka problémem, ať už jsou recipienty nebo produktory, jelikož lexémům rozumí a sami je používají v běžném jazyce.

5 Shrnutí teoretické části

Jak český jazyk, tak německý jazyk jsou produktivní jazyky, které se neustále rozšiřují o nové lexémy. Oba jazyky mají stejné základní typy tvoření nových slov a to kompozici, abreviaci a derivaci. Pro český jazyk je nejaktivnějším typem tvoření derivace a pro německý kompozice. Oba jazyky charakterizují kompozitum jako lexém složený ze dvou komponentů. V obou jazycích existují kompozita určovací (determinovaná) a souřadná (kopulativní). V českém jazyce se navíc rozdělují složeniny na vlastní a nevlastní na základě slootovorného postupu. České publikace rozlišují kompozici čistou a komplexně-kompoziční postup, ale v německém jazyce se tyto typy kompozice také vyskytují.

Oba jazyky jsou otevřené přejímání z cizích jazyků a vzhledem ke stejné kontinentální poloze a podobným zahraničním kulturním, politickým a hospodářským stykům je angličtina jedním z nejčastěji přejímaných jazyků. Vzhledem ke společné historii je možné nalézt i přejímky mezi těmito dvěma jazyky. Přejímky mají postupný proces

⁵⁸ RANGELOVÁ, Albená, TICHÁ, Zdeňka. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2003. s. 107

⁵⁹ RANGELOVÁ, Albená, TICHÁ, Zdeňka. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2003. s. 107

adaptace, kdy se z cizích slov stávají slova plně začleněná do systému jazyka ve všech jeho oblastech.

Hybridní kompozita jsou definována odbornou literaturou v obou jazycích. Česká jazykověda jim věnuje v různých studiích více pozornosti než jazykověda německá. Zajímavostí je například fakt, že ačkoliv ve 2. vydání *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache* z roku 1995 je samostatná kapitola o hybridizaci, v přepracovaném 4. vydání z roku 2012 tato kapitola chybí. Hybridní kompozita jsou však pro obě jazykovědy lexémy složené ze dvou komponentů, přičemž jeden je cizího původu. Oba jazyky připouští jak kompozita složená ze dvou lexémů, tak kompozita složená z afixoidu (prefixoidu nebo sufixoidu) a lexému.

Co se týče vývoje současného jazyka, je v obou jazycích silná tendence k internacionalizaci a k používání anglicizmů. Internacionalizace je jevem, který prostupuje celou slovní zásobou a objevuje se ve většině oblastech, zatímco používání anglicizmů se zatím omezuje na slovní zásobu mladé generace, masových medií a reklam. Internacionalizační tendence pronikají i do publicistiky, kde jsou hojně využívána ve článcích o technologiích, kultuře a aktuálním společenském životě. Jedním z typických znaků publicistických textů je využívání známých internacionálních komponentů k vytváření aktuálních neologismů či okazionalismů (např. *antibabišismus*).

III ANALYTICKÁ ČÁST

1 Úvod

V analytické části je cílem prakticky doložit nebo vyvrátit následující hypotézy vycházející z poznatků z odborné literatury, jež byla shrnuta v teoretické části této bakalářské práce:

Hypotéza 1: Německých hybridních složenin se bude v analyzovaném materiálu nacházet více než českých hybridních složenin.

Hypotéza 2: Vyšší počet kompozit v analyzovaném materiálu vznikne složením afixoidu a lexému než dvou lexémů.

Hypotéza 3: Cizí komponenty v analyzovaných českých i německých hybridních složeninách budou častěji přejaty z angličtiny než z jiných jazyků.

Hypotéza 4: Počet kompozit s prvním členem cizího původu bude vyšší než počet kompozit s posledním členem cizího původu.

V následující části budou analyzována zkoumaná slova z vybraných zdrojů, které jsou níže charakterizovány. Pro výzkum jsem si vybrala náhodná čísla magazínů z podobného časového období. Pro schopnost adekvátního porovnání budu používat stejný počet stran textu. Jako strany počítám pouze ty, na kterých text obsazuje více než polovinu plochy. Strany, u kterých obrázky nebo reklama zabírají přesně polovinu, počítám jako jednu stranu. Pokud zabírá netextový materiál více než polovinu strany nepočítám jako plnohodnotnou stranu, ačkoliv se může stát, že použiji slovo z textu. Reklamy a názory či komentáře čtenářů nezařazuji do výběru zkoumaného textu, jelikož se nejedná o přímou produkci daného média.

Pro potřeby této práce budu používat nejenom hybridní složeniny, které jsou běžnou součástí slovní zásoby, ale i ty, které byly utvořeny pouze pro potřeby daného článku. Vzhledem k nejasnému rozlišení hybridních složenin budu do výzkumu zahrnovat pouze složeniny tvořící jedno slovo, nikoli varianty psané s pomlčkou, jako např. *e-pošta* nebo *Elektro-Hybrid-Motor*.

Hybridní složeniny se skládají buď ze dvou a více plnovýznamových slov, nebo z afixoidu a plnovýznamového slova. Slova vzniklá spojením českého/německého základu

s cizojazyčným afixem nebudu v této práci do zkoumaného materiálu zahrnovat. Co se týče způsobu vzniku, za kompozici považuji složeniny vzniklé jak čistou kompozicí, tak komplexně kompozičními postupy.

Pro určení původu cizích lexémů jsem použila *Český etymologický slovník*⁶⁰ a *Duden: Herkunftswörterbuch*⁶¹. Při určování rysu cizosti se budu řídit *Novým akademickým slovníkem cizích slov*⁶² a *Duden: Fremdwörterbuch*⁶³. Tyto slovníky jsou i zdrojem při tvoření domácích ekvivalentů k cizím komponentům. Excerpované lexémy jsou uváděny v základním tvaru, tedy podstatná jména v prvním pádu jednotného čísla, přídavná jména v prvním pádu rodu mužského a slovesa v infinitivním tvaru. Německé hybridní složeniny jsou v závorce přeloženy do českého jazyka. Jedná se o můj návrh překladu. Při překladu jsem se snažila o co nejpřesnější ekvivalent a o vytvoření hybridní složeniny, pokud to český slovtvorný systém povoluje. Nesnažila jsem se vytvářet nová slova, ale pokud konkrétní komponent již v jazyce funguje jako člen hybridní složeniny, složeniny jsem utvořila.

Cílem práce je charakterizovat typy a původ cizojazyčných komponentů a porovnat četnost výskytu jedinečných kompozit, dále potom zjistit, zda oba jazyky používají stejné cizojazyčné členy a zda tvoří složeniny se stejným významem.

2 Výběr zdrojů

K analýze jsem si jako hlavní média vybrala tištěné zdroje, jelikož data z nich získaná jsou nejstálejší. Rozhodla jsem se vybrat si zdroje uvolněnější, co se jazyka i témat týče. Dle mého předpokladu jsou hybridní složeniny častější v méně formálním prostředí a v tématech týkající se moderní doby. Přestože hybridní složeniny nejsou nejnovějším prostředkem obohacování slovní zásoby, pronikají v poslední době do aktuálního jazyka ve zvýšené míře díky internacionalizačním tendencím. Oba časopisy se zabývají aktuálním společenským děním a jejich pohled je kritický až sarkastický. Jejich úkolem je nastavovat zrcadlo k aktuálně diskutovaným tématům. Jejich názvy odráží jejich zaměření, a i právě

⁶⁰ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2., nezměněn. vyd. Voznice: Leda, 2012.

⁶¹ *Duden "Herkunftswörterbuch": Etymologie der deutschen Sprache*. 3., völlig neu u. bearb. u. erweitert. Auflage. Mannheim: Dudenverlag, 2001. Duden in 12 Bänden.

⁶² *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008.

⁶³ KRAIF, Ursula, ed. *Das Fremdwörterbuch: auf der Grundlage der neuen amtlichen Rechtschreibregeln*. 10., aktualisierte Aufl. Mannheim: Dudenverlag, c2010. Duden in zwölf Bänden.

kvůli významově podobným názvům jsem si vybrala tuto dvojici. Konkrétně jsem k výzkumu použila tato čísla: Reflex 26/27 (29.6.2017), Reflex 29 (20.7.2017) a Der Spiegel 28 (8.7.2017).

2.1 Charakteristika časopisu Reflex

První číslo Reflexu vyšlo v roce 1990 a to konkrétně 3. dubna. Jeho cena byla 8 Kčs. V dnešní době stojí jedno číslo časopisu 40 Kč. Časopis vychází jednou týdně a věnuje se aktuálním tématům společenského dění. „REFLEX je svobodomyšlný týdeník. Vznikl v době revoluce a sám o sobě je oslavou svobody. Je tu totiž pro lidi, kteří ke svému životu svobodu potřebují. A je to také týdeník zajímavých novinářských osobností a pozoruhodných autorů, týdeník s citem pro krásu, který zároveň hledá syrovou pravdu o věcech kolem nás.“⁶⁴

Jeho spoluzakladatelem a zároveň prvním šéfredaktorem je Petr Hájek. Od roku 2016 je šéfredaktorem Marek Stoniš, který v týdeníku působí již od roku 2008. Reflex je jedním z nejčtenějších časopisů tohoto zaměření společně s magazíny Týden a Instinkt. Průměrná čtenost jednoho čísla je 289 000 čtenářů.

2.2 Charakteristika časopisu Der Spiegel

První číslo časopisu Der Spiegel vyšlo již v roce 4. ledna 1947 v Hannoveru v Dolním Sasku. Jeho cena byla 1 RM. Vydavatelem a šéfredaktorem časopisu se stal Rudolf Augstein. Nejnovějším šéfredaktorem je od roku 2015 Klaus Brinkbäumer. V dnešní době stojí jedno číslo časopisu 4,90€. Tištěná varianta vychází jednou týdně, a to v sobotu. Čtenost magazínu Der Spiegel je průměrně 6,79 miliónů čtenářů za týden. Díky tomu se řadí k nejčtenějším a nejrozšířenějším časopisům Německa. Der Spiegel je politicky nezávislý, nestranný žádné politické straně ani hospodářské společnosti. Mezi témata, jimiž se časopis zabývá patří politika, hospodářství, věda, lékařství a technika, kultura, společnost nebo sport. Od roku 2010 je možné magazín číst v digitální verzi.

⁶⁴ <http://www.reflex.cz/o-reflexu>

3 Výskyt hybridních kompozit v časopisu Reflex

Jako zdroj jsem použila dvě čísla časopisu Reflex a to dvojčíslo 26/27 a číslo 29. Seznam slov spolu s větami, ve kterých byla slova užitá, je k nalezení v příloze A.

3.1 Kompozita s prvním členem cizího původu

Kompozit s prvním členem cizího původu se v časopisu Reflex vyskytuje výrazně větší množství než s druhým členem cizího původu.

3.1.1 Plnovýznamové slovo

Jediným plnovýznamovým slovem cizího původu stojícím na prvním místě hybridní složeniny je ve zkoumaném materiálu člen *kino* ve slovech *kinodistribuce* (Reflex, 2017, č. 29, s. 51) a *kinosál* (Reflex, 2017, č. 29, s. 51). Komponent *kino-* je zkrácen ze slova kinematograf. To je původně odvozené z řeckého *kinēma* a *grafō* s významem ‚pohyb‘ a ‚píši‘, ale do češtiny bylo přejato z francouzského *cinématographe* ‚biograf‘.

3.1.2 Prefixoid *anti-*

Komponent *anti-* pochází z řeckého *antí* a znamená ‚proti‘. Jedná se o produktivní prefixoid, který se hojně využívá při tvorbě slov, značící odpor, opozice nebo nesouhlas k něčemu. Vzhledem k tomu, že český ekvivalent *proti* stojí i samostatně, určila jsem komponent *anti-* jako prefixoid. V nejnovější slovní zásobě se můžeme setkat se slovy typu *antibabišismus* (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 12). Dalšími výrazy, které se vyskytly ve zkoumaném materiálu jsou *anticyklický* (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 3) a *antievropský* (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 16).

3.1.3 Prefixoid *bio-*

Prefixoid *bio-* pochází z řeckého *biós* ‚život‘. V současné době se vyskytuje nejen jako první komponent složenin, ale může stát i samostatně (např. *Tyto citróny jsou bio.*) Proto se jedná o prefixoid a ne o prefix. NASCS⁶⁵ rozlišuje u komponentu *bio-* šest různých významů. První význam je týkající se života, druhý týkající se živých organismů nebo tkání,

⁶⁵ *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2008. s.109

třetí je *bio-* ve významu biologický, čtvrtý význam je vyrobený z přírodních látek, pátý je biometeorologický a poslední je bioenergetický.

V Reflexu jsem našla celkem šest různých složenin utvořených za pomoci tohoto komponentu: *biomasa* (Reflex, 2017, č. 29, s. 21), *bionafta* (Reflex, 2017, č. 29, s. 63), *bionesmysl* (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 23), *biopalivo* (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 23), *biosložka* (Reflex, 2017, č. 29, s. 61) a *biokompatibilní* (Reflex, 2017, č. 29, s. 41).

3.1.4 Kvantifikačně-intenzifikační prefixoidy

Makroekonomický (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 15) se skládá z kvantifikačně-intenzifikačního prefixoidu *makro-*. Ten pochází z řeckého *makrós* s významem ‚velký, dlouhý‘. Českým ekvivalentem je prefixoid *velko-*.

Ultra- je přejaté z latinského *ultrā* ‚nadto, více, dále‘. Příkladem složeniny je slovo *ultraortodoxní* (Reflex, 2017, č. 29, s. 30).

3.1.5 Prefixoid *agro-*, *auto-*, *di-*, *ex-* a další

Komponent *agro-* pochází z řeckého *agrós*, což znamená ‚pole nebo venkov‘ a ve složeninách vystupuje s významem ‚zemědělský‘. Ve zkoumaném magazínu se nachází tento komponent ve složenině *agrokorporace* (Reflex, 2017, č. 29, s. 62).

Komponent *auto-* vychází z řeckého *autós*, s významem ‚sám, svůj nebo vlastní‘. Jeho českým ekvivalentem je komponent *samo-*. Ve zkoumaném materiálu se vyskytuje ve složenině *autoagresivní* (Reflex, 2017, č. 29, s. 32).

Dipól (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 19) se skládá z komponentu *di-* s významem ‚dvoj‘. Vyskytuje se převážně ve složeninách řeckého původu.

Člen *elektro-* je z řeckého slova *ἤλεκτρον* významu ‚jantar‘. Ve složeninách vystupuje ve významu ‚elektrický‘. V Reflexu se objevuje složenina *elektromagnetický* (Reflex, 2017, č. 29, s. 41).

Prefixoid *ex-* má původ v řečtině s významy ‚bývalý nebo ven‘. V současném jazyce se vyskytuje i jako samostatně stojící lexém s významem ‚bývalý‘ (např. *Potkala jsem svého ex.*) Význam ‚bývalý‘ mají i prefixoidy v nalezených slovech *expremiér* (Reflex, 2017,

č. 26/27, s. 14), *exšéf* (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 14) a *exministr* (Reflex, 2017, č. 26/27, s. 9).

Geopolitický (Reflex, 2017, č. 29, s. 20) je složen pomocí prefixoidu *geo-* z řeckého *gē-* a znamená ‚země‘.

Komponent *kyber-* se vyskytuje hojně díky rozmachu počítačové technologie. Jedná se o zkratku slova *kybernetický* a je odvozen z anglického *cybernetics* ‚kybernetika‘. V Reflexu se vyskytly dvě složeniny s tímto komponentem ve dvou různých článcích na jiné téma a to *kyberprostor* (Reflex, 2017, č. 29, s. 32) a *kyberšikana* (Reflex, 2017, č. 29, s. 70).

Pseudoobhájce (Reflex, 2017, č. 29, s. 15) je příkladem složeniny skládající se z komponentu *pseudo-* ‚falešný, nepravý‘. Původně pochází tento komponent z řeckého *pseudós* znamenající ‚lež, nepravda‘.

Prefixoid *turbo-* má význam ‚vířivý, rotační‘ a pochází z latinského *turbō* ‚vír, bouře, závit‘. V Reflexu se objevuje složenina *turbovrtulový* (Reflex, 2017, č. 29, s. 18).

Prefixoid *vice-* je přejato z latinského *vice-* znamenající ‚na místě někoho, za někoho‘. V českém jazyce koexistuje s prefixoidem *místo-*. V Reflexu se nacházela jedna složenina s tímto komponentem, a to *viceprezidentka* (Reflex, 2017, č. 29, s. 23).

3.2 Kompozita s druhým/posledním členem cizího původu

Burkinigate (Reflex, 2017, č. 29, s. 32) má jako druhý člen plnovýznamové slovo *gate*. To pochází z angličtiny a má význam ‚skandál nebo aféra‘. Prvotně se toto spojení vyskytlo u aféry *Watergate* a stalo byla vzorem pro utváření názvů jiných afér.

Složenina *kongresman* (Reflex, 2017, č. 29, s. 14) je dle NASCS složena ze dvou cizích slov *kongres* a *man*. I přesto jsem se rozhodla toto kompozitum určit jako hybridní, protože rys cizosti se dle mého názoru u slova *kongres* v současném jazyce ztrácí, zatím co u slova *man* nadále přetrvává. *Man* pochází z středohornoněmeckého *man* s významem ‚muž, válečník, sluha, vazal‘.

4 Výskyt hybridních kompozit v časopisu Spiegel

Už na první pohled je zřejmé, že hybridní složeniny jsou v německém jazyce častým jevem. Konkrétní slova spolu s větami, ve kterých byla užita, jsou v příloze B.

4.1 Kompozita s prvním členem cizího původu

4.1.1 Plnovýznamová slova

Clanstruktur (struktura rodu) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 82) se skládá z členů *clan-* a *struktur-*. První člen pochází z anglického *clan* ‚klan, rod‘. V německém jazyce má ekvivalent *der Klan*.

Slovo *digital* je převzato z angličtiny a znamená ‚digitální‘. Ve Spiegel se objevilo ve složenině *Digitalvordenker* (digitální myslitel) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 83).

Internacionalismus *export* bylo do němčiny převzato z anglického jazyka. Slovo má původ v latinském *exportāre* ‚vyvážet, odvážet‘. Domácím synonymem pro *export* je *Ausfuhr*, internacionální verze se vyskytuje ve slově z magazínu: *Exportmacht* (exportní moc) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 59).

Komponent *Chef* pochází z francouzštiny a znamená ‚vedoucí, ředitel, šéf‘. V němčině existuje synonymní ekvivalent *der Leiter*. Ve zkoumaném materiálu se objevil tento komponent ve složenině *Cheflobbyist* (vedoucí lobbista) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 26).

Lexém *chip* pochází z angličtiny a může se vyskytovat ve třech významech. První význam je herní žeton např. pro ruletu, druhý význam je bramborový plátek osmažený na tuku, lidově ‚brambůrek‘ a třetí význam je tenká elektronická destička ‚mikročip‘. Ve složenině *Chipkarte* (čipová karta) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 82) se komponent vyskytuje ve třetím významu z oblasti elektroniky.

První člen kompozit *Importquoten* (dovozový podíl) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 60) a *Importzoll* (dovozové clo) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 60) je přejatý z anglického *import* ‚dovážet, importovat‘. V německém jazyce se přejímka v některých případech částečně zdomácněla např. jako sloveso *importieren*. Ekvivalentem k internacionalismu je slovo *Einfuhr*.

Složenina *Joginghose* (běžecké kalhoty) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 47) vznikla z anglického slova *jogging* ‚běhat‘ a německého slova *Hose* ‚kalhoty‘.

Lexém *Kredit* pochází z francouzského *crédit* a znamená ‚úvěr, půjčka‘. Německým synonymem je lexém *die Anleihe* (půjčka). Ve zkoumaném materiálu se objevily dvě složeniny s tímto lexémem a to *Kreditausfall* (zráta úvěru) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 33) a *Kreditvolumen* (objem úvěru) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 33).

Dalším internacionalismem je první komponent složeniny *Marketingstrategie* (marketingová strategie) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 56). Lexém byl přejat z anglického *marketing*.

Protest pochází z italského *protesto* nebo *protestare* znamenající ‚protestovat, postavit se proti‘. Příklady hybridních složenin s tímto členem jsou ve zkoumaném magazínu slova: *Protestkultur* (protestní kultura) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 3) a *Protestwähler* (protestní volič) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 29).

První člen slova *Recyclingsystem* (třídící systém) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 64) pochází z anglického slova *recycling* ‚třídění, recyklace‘.

Slovo *service* pochází z angličtiny a v němčině má ekvivalent *Dienst* nebo *Beidienung* (služba, obsluha). Ve zkoumaném materiálu se vyskytly čtyři složeniny s tímto komponentem: *Servicegebühr* (servisní poplatek) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 83), *Servicepartner* (servisní partner) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 82), *Servicepauschale* (servisní paušál) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 82) a *Servicevertrag* (servisní dohoda) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 83).

První komponent složeniny *Signalwirkung* (působení signálu) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 8) má svůj původ ve francouzském slově *signal*.

Anglické slovo *software*, přeložené doslova jako ‚měkké zboží‘, se používá ve spojení s počítačovými technologiemi. Toto slovo funguje internacionálně jako termín a opozitum ke slovu *hardware*. Pouze lexém *Softwarekorrektur* (oprava softwaru) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 26) je možné uvést jako hybridní složeninu, jelikož ostatní složeniny se skládají ze dvou cizích komponentů (např. *Softwareupdate*)

Lexém *test* pochází z angličtiny a jeho koexistenčními domácími synonymy jsou například *Durchsicht*, *Kontrolle*, *Prüfung*. Našla jsem dva příklady složeniny s tímto komponentem

na první pozici a to *Testwahl* (volba testu) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 29) a *Testzyklus* (cyklus testu) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 77).

Veggieburger (vegetariánský burger) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 19) jsem určila jako hybridní složeninu, jelikož u lexému burger už není pocíťován rys cizosti, zatímco u lexému *vegie* ano. *Veggie* pochází z angličtiny a znamená rostlinný nebo vegetariánský.

Komponent *video-* přejal německý jazyk z angličtiny, původně je však slovo latinského původu. V časopise Spiegel byly dva příklady složeniny s tímto komponentem a to *Videobotschaft* (videoprojev) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 38) a *Videowand* (promítací stěna) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 61).

4.1.2 Prefixoid *auto-*

Prefixoid *auto-* přejatý z řeckého *autós* ‚sám‘ se vyskytuje ve dvou variantách. V první variantě se jedná o přímou přejímku z řečtiny a má význam ‚samostatný‘. V druhé variantě vznikl prefixoid *auto-* zkrácením slova *das Automobil* a má tedy význam ‚k autu patřící, automobilový‘. Ze zkoumaného materiálu můžeme vzhledem k četnosti výskytu různých složenin s prvním členem *auto-* usoudit, že tento komponent je hojně využíván v německém jazyce. Častější výskyt mají složeniny s komponentem odvozeným od slova *das Automobil*. Příklady pro složeniny s komponentem *auto-* v tomto významu jsou: *Autobahntankstelle* (čerpací pumpa na dálnici) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 61), *Autobatterien* (autobaterie) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 82), *Autobauer* (stavitel auta) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 26), *Autofahrer* (řidič auta) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 24), *Autofell* (kožešina do auta) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 61), *Autoflotte* (vozový park) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 27), *Autogipfel* (vrchol automobilové sezóny) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 24), *Autohersteller* (výrobce automobilů) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 77), *Autoindustrie* (automobilový průmysl) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 27), *Autokonzern* (automobilový koncern) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 26), *Autokunde* (kupující auta) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 24) und *Autostromanbieter* (nabízející elektrického proudu pro dobíjení aut) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 83).

Jediným příkladem s prefixoidem *auto* ve smyslu ‚samostatný‘ je složenina *Autoimmunkrankheit* (autoimunitní nemoc) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 16).

4.1.3 Prefixoid *bio-*

U prefixoidu *bio-* pocházejícího z řeckého *bíos* rozlišuje slovník Duden, oproti českému NASCS, pouze 3 významy. Prvním je *bio-* ve významu *lebens-*, tedy životní, žijící. Druhý význam označuje, že něco je přírodní, pochází z přírody. A třetím význam vyznačuje, že někdo nebo něco souvisí s organickým životem.⁶⁶ Všechny složeniny z časopisu der Spiegel patří ke třetímu významu. Konkrétně se jedná o tyto čtyři složeniny: *Biotechbranche* (biotechnologická branže) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 80), *Biotechimpfstoff* (biotechnologická očkovací látka) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 80), *biotechnologisch* (biotechnologický) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 75) a *Biotechunternehmen* (biotechnologický podnik) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 80).

4.1.4 Prefixoid *elektro-*

Prefixoid *elektro-* pochází z řeckého *ἔλεκτρον* ‚jantar‘. *Elektro-* znamená elektrický, nebo související s elektricitou. V magazínu Spiegel se nachází ve složenině *Elektromobilität* (elektrická pohybovost) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 27).

4.1.5 Prefixoid *anti-*

Prefixoid *anti-* pochází z řeckého *ἀντί* ‚proti‘. Internetová příručka Duden popisuje pět různých významů tohoto komponentu. Pro první význam používá německé lexémy ‚gegen, gegenüber (proti), entgegen (naproti) a nicht (ne, nikoliv)‘ (např. *Antidiabetikum*). Druhý význam je nepřátelské postavení proti osobě nebo věci (např. *antidemokratisch*). Třetí význam vyjadřuje, že něco je, či má být, znemožněné (např. *antiallergisch*). Čtvrtý význam vyjadřuje protiklad k něčemu (např. *Antirakete*) a pátý, že někdo nebo něco není tím, co si člověk obvykle představuje (např. *Antiheld*).⁶⁷ Ve zkoumaném materiálu se objevily celkem tři složeniny s prvním komponentem *anti-*: *Antiterrorreinheit* (antiteroristická jednotka) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 21), *Antiterrorkraft* (antiteroristická síla) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 33) a *Antiterrormission* (antiteroristická mise) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 33).

⁶⁶ https://www.duden.de/rechtschreibung/bio_

⁶⁷ https://www.duden.de/rechtschreibung/anti_#Bedeutung2

4.1.6 Kvantifikačně-intenzifikační prefixoidy

První člen složeniny *das Hypernationalismus* (hypernacionalismus) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 57) pochází z řeckého *hypér* s významem ‚nad, za, přes‘.

Prefixoid *mini-* byl přejat a zkrácen z anglického lexému *miniature* ‚zmenšenina‘. Ve zkoumaném materiálu se objevila složenina *Minijobber* (minibrigádník) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 31).

Dalším z kvantifikačně intenzifikačních prefixoidů je komponent *super-*. Pochází z latiny a v němčině má ekvivalent *übergeordnet, über* (nadřazený, nad). Kompozitum *Supermarke* (superznačka) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 57) je příkladem složeniny s tímto komponentem.

Lexém *Ultraschallgerät* (ultrazvukové zařízení) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 85) se skládá z prefixoidu *ultra-*, který pochází z latinského *ultra* ‚více‘ a z lexémů *der Schall* (zvuk) a *das Gerät* (zařízení).

4.1.7 Prefixoidy *vize-*, *geo-* a *ex-*

Prefixoid *vize-* pochází z latiny a znamená ‚místo‘. V německém jazyce může být přeložen jako *der Stellvertreter*. Ve zkoumaném materiálu se vyskytl jedna složeniny s tímto prefixoidem: *Vizekanzler* (vicekancléř) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 34).

Dalším prefixoidem, který se v německém magazínu vyskytl je první komponent složeniny *Geoinformationswesen* (geoinformace) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 20). Pochází z řeckého *gē* a znamená ‚země‘. Je možné ho nahradit domácími komponenty *Land-* nebo *Erd-*.

Posledním prefixoidem, který se ve zkoumaném materiálu objevil je prefixoid *ex-*. Ten byl přejat z řečtiny, znamená ‚bývalý‘ a objevil se ve složeninách *Exfrau* (bývalá manželka) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 61) a *Expartner* (bývalý partner) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 46). V německém jazyce existuje ekvivalent *ehemalig* nebo *alt*.

4.2 Kompozita s posledním členem cizího původu

V německém jazyce se kompozita často skládají z více než dvou komponentů. V této kapitole se budu zajímat o složeniny, jejichž poslední komponent je cizího původu a pro potřeby této práce není třeba rozlišovat, zda se jedná o druhý, třetí, či jiný komponent.

4.2.1 Plnovýznamové slovo

Lexém *container* pochází z angličtiny a znamená ‚kontejner‘. V německém jazyce existuje synonymní ekvivalent *der Behälter*. Ve zkoumaném materiálu se vyskytly dvě složeniny s tímto lexémem: *Müllcontainer* (odpadkový kontejner) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 64) a *Wellblechcontainer* (plechový kontejner) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 71).

Lexém *der Experte* byl do němčiny přejat z francouzského *expert* a znamená ‚odborník‘. Celkem se vyskytly dvě složeniny s tímto lexémem: *Afrikaexperte* (odborník na Afriku) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 59) a *Grünenexperte* (odborník strany zelených) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 59). Domácím ekvivalentem k tomuto lexému je lexém *der Fachmann*.

Software je lexém, který se vyskytuje i jako první člen hybridních složenin. Jako druhý člen složeniny se vyskytl v těchto dvou případech: *Motorsoftware* (software motoru) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 26) a *Betrugssoftware* (klamavý software) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 76).

Dalším cizojazyčným lexémem je *der Schock*. Ten pochází z francouzského *choc* a znamená ‚otřes, šok, náraz‘. Německé synonymum pro tento lexém je *die Bestürzung*. Ve zkoumaném materiálu se tento komponent objevil ve dvou složeninách: *Wirtschaftsschock* (hospodářský šok) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 57) a *Systemschock* (systémový šok) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 57).

Z angličtiny pocházející lexém *test* se v hybridních složeninách objevuje jako první i poslední komponent. V těchto příkladech *Raketentest* (raketový test) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 62) a *Abgastest* (test výfuků) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 26) se objevil na posledním místě.

Lexém *chef* se také nacházel jak na prvním, tak na posledním místě složenin. Příklady, ve kterých je komponent na posledním místě jsou *Aufsichtsratschef* (vedoucí dozorčí rady) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 76) a *Konzernchef* (vedoucí koncernu) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 76).

Ve složenině *Alltagsexismus* (běžný sexismus) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 56) stojí na druhém místě internacionalismus přejatý z anglického *sexism*. Domácím ekvivalentem by mohl být lexém *der Männlichkeitswahn*, který znamená ‚pocit převahy muže‘.

K anglickému výrazu *crash* existuje německý ekvivalent *der Krach*. Přesto byla ve složenině *Finanzencrash* (finanční krach) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 57) použita anglická forma, a proto je tato složenina hybridní.

Dalším příkladem, kdy namísto běžně používaného domácího ekvivalentu byl použit ekvivalent cizí je složenina *Flüchtlingscamp* (uprchlický tábor) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 71). *Camp* pochází z anglického jazyka, německý ekvivalent je *das Lager* a znamená ‚tábor‘.

Internacionální lexém *der Manager* pochází z anglického *manager* ‚manažer‘. Je možné ho nahradit domácím ekvivalentem *der Direktor*. Ve zkoumaném materiálu se nacházela složenina *Forschungsmanager* (manažer výzkumu) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 3).

Z angličtiny pocházející lexém *export* se objevuje na různých místech složenin. V tomto případě *Landwirtschaftsexport* (zemědělský vývoz) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 60) se objevuje na posledním místě.

Složenina *Persönlichkeitscoach* (trenér osobnosti) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 46) se skládá z lexému *die Persönlichkeit* (osobnost) a *der Coach* (trenér). Druhý lexém pochází z angličtiny a je možné ho nahradit domácím ekvivalentem *der Betreuer*.

Druhý komponent složeniny *Programmcode* (programový kód) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 75) je přejatý z angličtiny. V německém jazyce existuje synonymum *Geheimschrift* (tajné písmo), kterým by se dal tento internacionalismus v některých významech nahradit.

Lexém *das Manuskript* pochází z latiny a německými ekvivalenty jsou lexémy *die Aufzeichnung* (zápis) nebo *die Druckvorlage* (tištěná předloha). Ve zkoumaném materiálu se nachází ve složenině *Redemanuskript* (rukopis řeči) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 34).

Složenina *Stofftransport* (převoz látek) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 13) se skládá z lexému *der Stoff* (látka) a *der Transport* (převoz). Druhý lexém pochází z francouzštiny a jeho synonymem je německý lexém *die Beförderung*.

Lexém *der Fond* se do němčiny dostal z francouzštiny a v časopise se vyskytl ve složenině *Währungsfond* (měnová rezerva) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 57). Lexém *das Geldmittel* je možné použít jako německé synonymum pro tento cizí lexém.

Druhým komponentem složeniny *Wohnzimmercouch* (sedačka do obývacího pokoje) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 61) je lexém *couch* pocházející z anglického jazyka. Německým ekvivalentem je *das Sofa*.

4.3 Kompozita s prostředním členem cizího původu

Vzhledem k tomu, že německé složeniny se často skládají z více než ze dvou členů, zařadila jsem podkapitolu, kde se může cizí lexém ve vícečlenných kompozitech nacházet jako prostřední člen. Ve zkoumaném materiálu jsem našla pouze jedno hybridní kompozitum s prostředním členem cizího původu, a to lexém *Umweltressortchefin* (vedoucí odboru pro životní prostředí) (Spiegel, 2017, č. 28, s. 26). To se skládá ze tří lexémů, z čehož dva jsou cizího původu. Lexém *Ressort* byl přejat z francouzského *ressort* a znamená ‚odbor, odvětví‘. Německým synonymem je lexém *das Arbeitsgebiet*. Druhým přejatým komponentem je *Chefin*, původně z francouzského jazyka. Ekvivalent domácího původu je *der Leiter*, případně *die Leiterin*, abychom zachovaly přechýlenou formu.

5 Kontrastivní pohled na analyzované složeniny

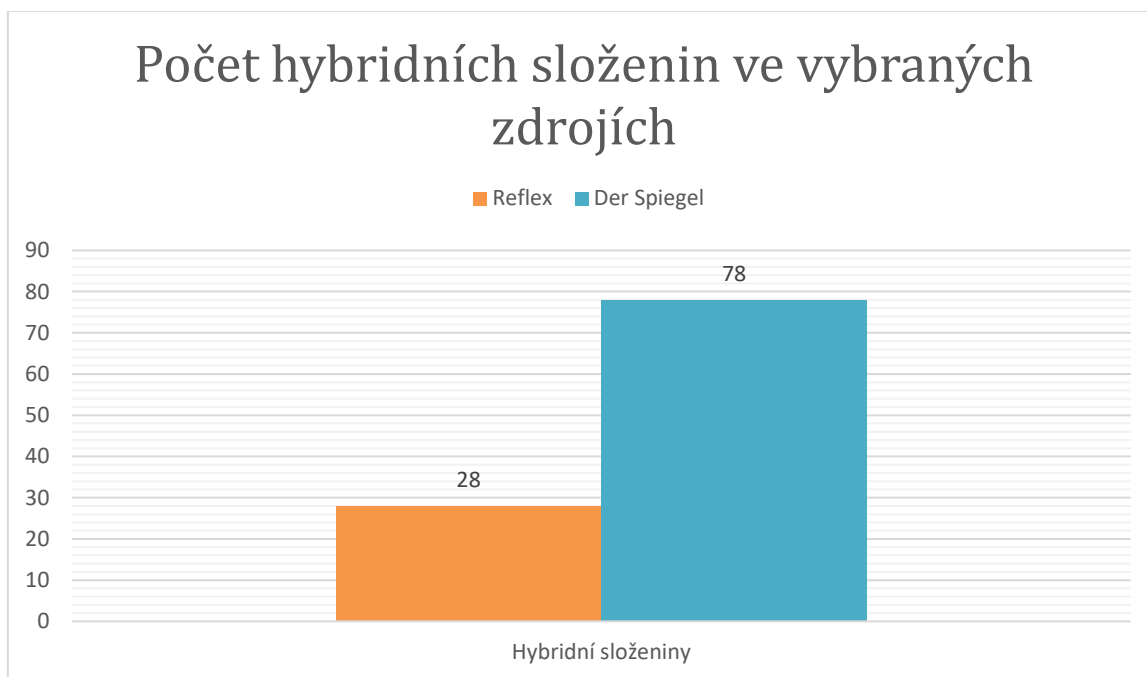
V analytické části jsem se snažila potvrdit či vyvrátit níže uvedené hypotézy:

Hypotéza 1: Německých hybridních složenin se bude v analyzovaném materiálu nacházet více než českých hybridních složenin.

V analyzovaném materiálu byla potvrzena první hypotéza, tedy, že počet německých hybridních kompozit bude vyšší než počet českých, protože v českých zdrojích bylo nalezeno celkem 28 hybridních složenin, zatímco v německých zdrojích jich bylo nalezeno 78. To, že kompozice je aktivnější způsob tvoření v němčině, dokazují i překlady lexémů excerpovaných z německého časopisu *Der Spiegel*. Ačkoliv jsem se snažila vždy o co nejpřesnější překlad (často pomocí polokalkování) a o zachování formy kompozita, ve většině překladů jsem použila podstatné jméno rozvité shodnými a neshodnými přívlaskty. Při překládání německých hybridních složenin do českého jazyka jsem došla k závěru, že kompozita, která se skládají z cizího afixoidu a lexému, je spíše možné přeložit

také jako hybridní kompozita než ta, která se skládají ze dvou lexémů. Porovnání četnosti výskytu hybridních složenin v českém a německém jazyce je vyznačeno v následujícím grafu.

1. Graf - Počet hybridních složenin ve vybraných zdrojích

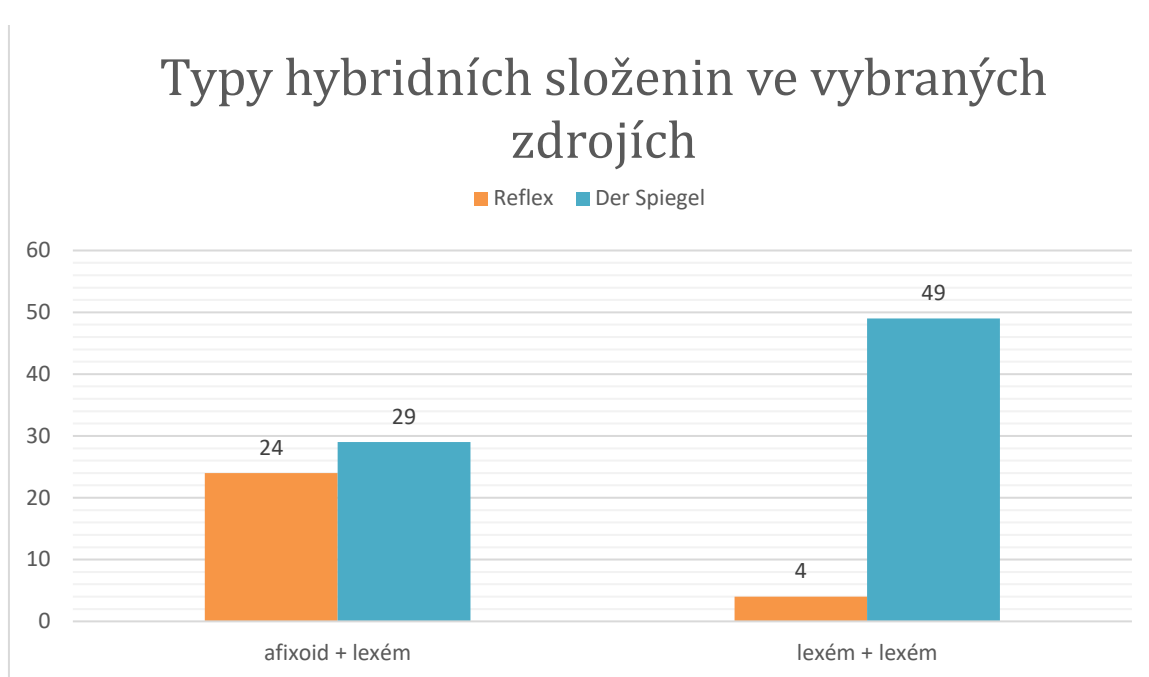

Hypotéza 2: Vyšší počet kompozit v analyzovaném materiálu vznikne složením afixoidu a lexému než dvou lexémů.

Druhá hypotéza, ve které se tvrdilo, že složenin utvořených pomocí afixoidu a lexému bude více než složenin utvořených pomocí dvou lexémů, byla potvrzena jen v českém jazyce, v německém jazyce byla naopak vyvrácena.

V českém materiálu se vyskytovalo více hybridních složenin utvořených pomocí afixoidu a lexému než dvou lexémů. Oproti tomu v německém materiálu se vyskytovalo více složenin utvořených pomocí dvou lexémů než afixoidu a lexému. Z českého jazyka bylo analyzováno 24 kompozit s prvním či druhým komponentem afixoidního typu a čtyři kompozita složená ze dvou lexémů. V německém jazyce bylo pomocí afixoidu a lexému složeno 29 kompozit a pomocí dvou lexémů 49. Grafické znázornění ukazuje následující graf. Pro budoucí výzkum je potřeba tuto hypotézu rozdělit pro každý jazyk zvlášť.

2. Graf - Typy hybridních složenin ve vybraných zdrojích

Mezi nejčastěji používané afixoidy v českém jazyce patřily prefixoidy *bio-*, *anti-*, *ex-* a *kyber-*. Za pomoci prefixoidu *bio-* bylo utvořeno šest hybridních složenin (např. *bionesmysl* a *biosložka*), za pomoci prefixoidu *anti-* byly utvořeny tři složeniny (např. *antibabišismus*) a prefixoidy *ex-* a *kyber-* byly oba prvním komponentem pro dvě složeniny (např. *exšéf* a *kyberšikana*). Ostatní prefixoidy se vyskytovaly v jedné složenině. Nejčastěji používané afixoidy v německém jazyce byly prefixoidy *auto-*, *anti-* a *ex-*. S prvním členem *auto-* se ve zkoumaném materiálu vyskytovalo 13 složenin (např. *Autobauer* a *Autoimunkrankheit*), s prefixoidem *anti-* se vyskytly tři hybridní složeniny (např. *Antiterrorreinheit*) a s prefixoidem *ex-* se pojily dva různé cizí členy (např. *Exfrau*).

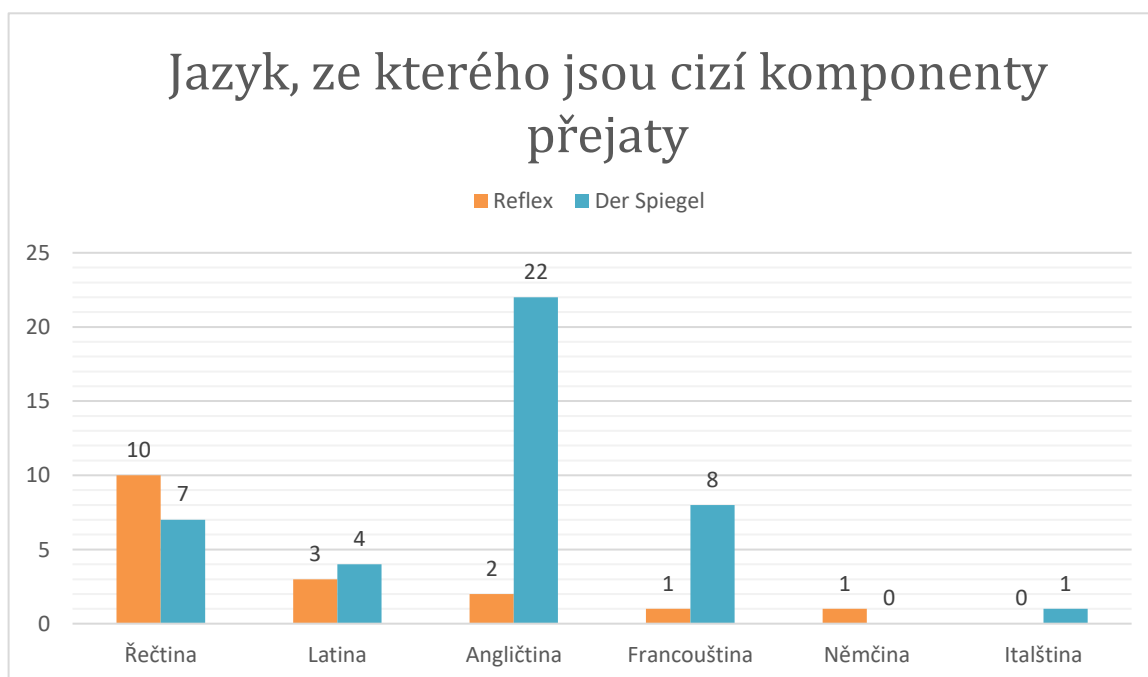
Kompozita složená ze dvou lexémů se v českém materiálu objevila pouze čtyři a to *burkinigate*, *kongresman*, *kinosál* a *kinodistribuce*. V německém jazyce se jako cizí lexém nejčastěji vyskytovala slova *Test*, *Software*, *Chef* a *Export*, která se objevovala jak jako první člen, tak jako poslední člen kompozit. S lexémem *Test* se objevily čtyři různé složeniny (např. *Abgastest* a *Testzyklus*), za pomoci lexému *Software* byly utvořeny tři složeniny

(např. *Betrugssoftware* a *Softwarekorrektur*), komponent *Chef* se objevil ve čtyřech složeninách (např. *Konzernchef* a *Cheflobbyist*) a komponent *Export* tvořil část dvou složenin (*Exportmacht* a *Landwirtschaftsexport*). Lexém *Service* se jako první člen objevil u čtyřech složenin (např. *Servicegebühr*) a ostatní lexémy se objevovaly ve dvou nebo v jednom případě.

Hypotéza 3: Cizí komponenty v analyzovaných českých i německých hybridních složeninách budou častěji přejaty z angličtiny než z jiných jazyků.

Další hypotézou bylo, že cizí komponenty budou častěji přejímané z anglického jazyka než z ostatních jazyků. Tuto hypotézu výzkum částečně vyvrátil. Co se týče německého materiálu, bylo z angličtiny přejato 22 cizích komponentů a 20 komponentů bylo přejato z ostatních jazyků. V českém materiálu byly však z angličtiny přejaty pouze 2 komponenty a z ostatních jazyků 15 komponentů. Jedním z důvodů je i fakt, že převážná většina kompozit vybraných z českého materiálu byla utvořena kombinací afixoidu a lexému. Většina afixoidů má svůj původ v řeckém nebo latinském jazyce. V německém jazyce byla většina kompozit utvořena spojením dvou lexémů, a cizí lexém ve většině případů pocházel z anglického jazyka. Následující graf zobrazuje konkrétní počty přejatých cizích komponentů.

3. Graf - Jazyk, ze kterého jsou cizí komponenty přejaty

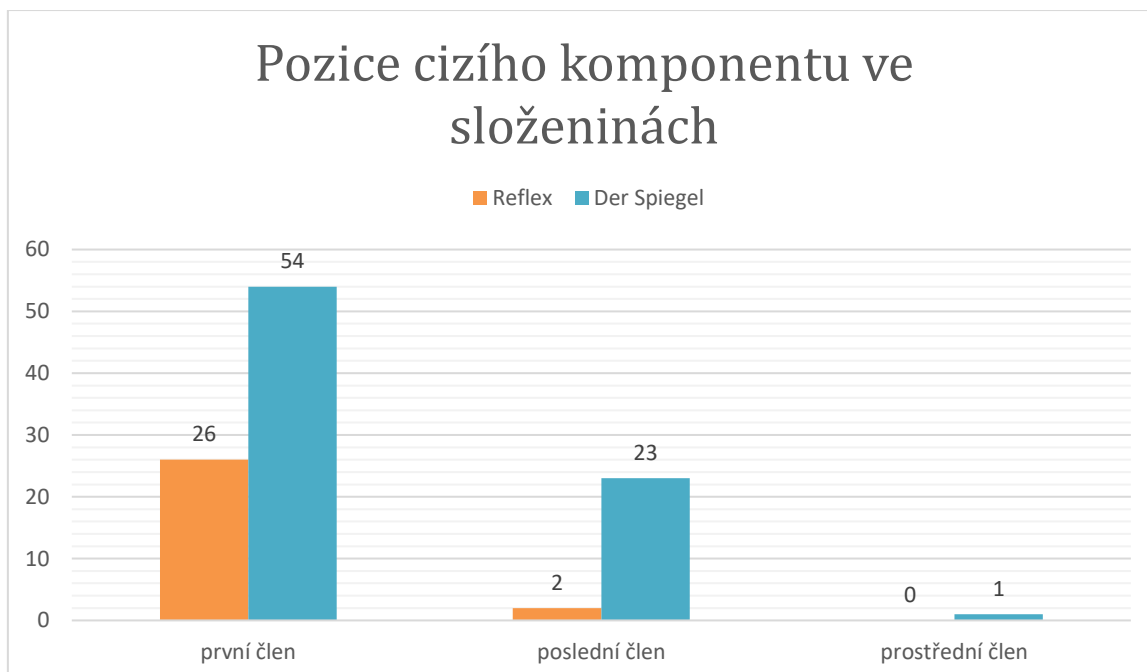

Komponenty přejaté z angličtiny v českém jazyce byly lexém *gate* a prefixoid *kyber-*. Lexém *gate* se vyskytl jako druhý člen složeniny *burkinigate* a prefixoid *kyber-* se vyskytl ve dvou složeninách *kyberšikana* a *kyberprostor*. Z řečtiny a latiny byly do češtiny přejaty převážně prefixoidy (např. *bio-*, *anti-*, *vice-* nebo *ex-*) a z francouzštiny a němčiny plnovýznamová slova *kino* a *man*. Ta se vyskytla ve složeninách *kongresman* a *kinosál* nebo *kinodistribuce*. V německém jazyce bylo z angličtiny přejato 22 lexémů. Mezi nejčastěji používané patří např. *Service*, *Export*, *Import*, *Test* nebo *Software*. Dalším jazykem, z kterého bylo, v kontrastu s českým jazykem, hojně přejímáno je francouzština. Z té byly přejaty například lexémy *Chef*, *Kredit*, *Schock* nebo *Transport*. Z řečtiny a latiny byly přejaty prefixoidy např. *bio-*, *auto-* nebo *anti-*. Z italského jazyka byl přejatý jeden lexém *Protest*, který byl použit ve dvou složeninách (*Protestkultur* a *Protestwähler*).

Hypotéza 4: Počet kompozit s prvním členem cizího původu bude vyšší než počet kompozit s posledním členem cizího původu.

Poslední hypotéza tvrdí, že počet kompozit s prvním členem cizího původu bude vyšší než počet kompozit s ostatními členy cizího původu. Tuto hypotézu výzkum zcela potvrdil. V českém jazyce se vyskytovalo 26 složenin s prvním členem cizího původu a pouze dvě složeniny s posledním členem cizího původu. V německém jazyce se objevil člen cizího původu na prvním místě v 54 případech a na místech ostatních ve 24 případech. Grafické porovnání je znázorněno v následujícím grafu.

4. Graf - Pozice cizího komponentu ve složeninách

V českém jazyce měla převážná většina první člen cizího původu. Složeniny s posledním členem cizího původu byly pouze dvě (*burkinigate* a *kongresman*). V německém jazyce nebyl rozdíl mezi počtem složenin s prvním komponentem cizího původu a počtem složenin s posledním komponentem cizího původu tak velký. S prvním členem cizího původu se v německém jazyce objevilo 54 kompozit a s posledním členem cizího původu 23 kompozit. Jedna složenina *Umweltressortchefin* měla cizí člen jak na prostředním, tak na posledním místě.

6 Shrnutí analytické části

Praktická část nejprve analyzuje zdroje vybrané pro potřeby této práce. Jedná se o magazín Reflex a Der Spiegel. Poté práce analyzuje původ cizích komponentů v excerpovaných hybridních složeninách. Složeniny jsou rozděleny do kapitol dle typu cizího komponentu a dle jeho pozice ve složenině. U cizích členů jsou uvedeny i domácí ekvivalenty, pokud je daný jazyk nabízí. Německé složeniny jsou přeloženy do českého jazyka na základě mého vlastního návrhu dle kontextu, ve kterém se vyskytovaly. Poslední kapitola praktické části porovnává výsledky v jednotlivých jazycích na základě v úvodu stanovených hypotéz.

Každá hypotéza je podložena grafem znázorňující počty jednotlivých hybridních složenin a za pomoci výsledků analýzy potvrzena nebo vyvrácena. Grafy jsou doplněny o konkrétní příklady. Celkem byly potvrzeny dvě hypotézy ze čtyř a to, že se hybridní složeniny budou objevovat více v německém než v českém jazyce, a že se v materiálu bude vyskytovat více složenin s prvním členem cizího původu než složenin s posledním členem cizího původu. Tyto hypotézy se potvrdily v obou jazycích. Hypotéza, která předpokládala, že přejaté komponenty budou spíše anglického původu než původem z jiných jazyků, se potvrdila pouze v německém jazyce. V českém jazyce byla tato hypotéza vyvrácena. Poslední hypotéza, která tvrdila, že bude více hybridních kompozit složeno z afixoidu a lexému než ze dvou lexémů, byla potvrzena pouze v českém jazyce. V německém jazyce bylo naopak utvořeno více složenin pomocí dvou lexémů než pomocí afixoidu a lexému.

IV ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zaměřila na popis rozšiřování slovní zásoby pomocí hybridních složenin. V teoretické části se zabývá rozšiřováním slovní zásoby, a to konkrétně přejímáním z cizích jazyků a kompozicí samotnou, jelikož oba tyto procesy jsou součástí hybridních složenin. Při přejímání práce shledává, že oba jazyky jsou otevřené čerpání z cizí slovní zásoby a schopné adaptovat přejatá slova do svého jazykového systému. Tvoření slov skládáním rozlišuje několik typů složenin. V obou jazycích jsou to složeniny určovací a souřadné, v českém jazyce pak složeniny vlastní a nevlastní. Samotné hybridní složeniny pak práce charakterizuje pomocí české a německé odborné literatury. Poslední kapitola teoretické části se věnuje popisu nejdůležitějších vývojových tendencí současného jazyka a snaží se tím podložit aktuálnost výskytu hybridních složenin.

V analytické části byly stanoveny čtyři hypotézy. První hypotéza předpokládá, že německých hybridních složenin se bude v analyzovaném materiálu nacházet více než českých hybridních složenin. Druhá hypotéza očekává, že vyšší počet kompozit v analyzovaném materiálu vznikne složením afixoidu a lexému než dvou lexémů. Třetí hypotéza tvrdí, že cizí komponenty v analyzovaných českých i německých hybridních složeninách budou častěji přejaty z angličtiny než z jiných jazyků, a čtvrtá hypotéza předpokládá, že počet kompozit s prvním členem cizího původu bude vyšší než počet kompozit s posledním členem cizího původu. V samotné analytické části byl analyzován magazín Reflex, konkrétně vydání ze dne 29. 6. 2017 a 20. 7. 2017, a magazín Der Spiegel vydaný dne 8. 7. 2017. Na 70 zkoumaných stranách jsem vyhledala hybridní složeniny, u kterých jsem následně určila typ cizího lexému, zda se jedná o afixoid či nikoliv, a jazyk, ze kterého byl cizí lexém přejat. Takto analyzovaná data jsem graficky znázornila a porovnála výsledky.

Dvě ze stanovených hypotéz byly výzkumem potvrzeny. V německém jazyce se vyskytlo více hybridních složenin než v jazyce českém a počet složenin s prvním komponentem cizího původu byl vyšší než počet složenin s druhým a dalším komponentem cizího původu. Druhá a třetí hypotéza se potvrdila pouze v jednom z zkoumaných jazyků. Druhou hypotézu potvrdil pouze materiál českého lexika, zatímco materiál německého

lexika ji vyvrátil. Třetí hypotézu naopak potvrdily lexémy z německého jazyka a u lexému z jazyka českého byla vyvrácena.

Práce dokazuje, že hybridní složeniny jsou aktuálním způsobem tvoření nových slov. Dle rychlosti pronikání anglicismů a internacionalismů do slovní zásoby se dá předpokládat, že jazyky budou mít tendenci tvořit více hybridních složenin. Na základě této práce bude možné porovnat, zda během příštích několika let počet hybridních složenin ve zkoumaných periodikách stoupl.

Vzhledem k úzkému tematickému zaměření zkoumaných magazínů a malému objemu zkoumaných dat nemohou být výsledky obecně aplikovány na všechny publicistické texty. Tato práce otevírá otázku pro budoucí výzkum toho, zda je možné internacionální afixoidy použít k tvorbě hybridních složenin u českého i německého jazyka.

V RESUMÉ

In meiner Bachelorarbeit beschäftigte ich mich mit der Problematik der Hybridzusammensetzungen in deutschen und tschechischen Medien aus der kontrastiven Perspektive. In den theoretischen Prämissen werden Typen der Erweiterung des Wortschatzes dargestellt. Größere Aufmerksamkeit wird den Entlehnungen und der Komposition gewidmet. Diese Arten der Wortbildung sind Teile der Bildung von Hybridzusammensetzungen. Beide Sprachen sind fähig, Wörter und Komponenten aus fremden Sprachen zu entlehnen und die Entlehnungen in das Sprachsystem zu inkorporieren. Die Arbeit zeigt die drei wichtigsten Arten der Wortbildung, die bei beiden Sprachen vorkommen. Ausführlich befasst sie sich mit der Komposition allgemein und mit den Hybridzusammensetzungen. Das letzte Kapitel befasst sich mit den Entwicklungstendenzen der Gegenwartssprache. Die Zunahme der Internationalismen belegt die Aktualität der Hybridkompositen.

In meiner Forschung habe ich zwei Magazine benutzt, das tschechische Magazin „Reflex“ und das deutsche „Der Spiegel“. Beide stellen die aktuellen Themen kritisch dar und spiegeln gesellschaftliche Entwicklungen wider. Ich habe von jedem Magazin auf 70 Seiten Hybridzusammensetzungen gesucht und ihre Fremdkomponenten analysiert.

Am Anfang der Forschung werden vier Hypothesen aufgestellt. Die erste Hypothese besagt, dass es im Deutschen mehr Hybridkompositen als im Tschechischen gibt. Diese These wurde durch meine Forschung bestätigt. Die zweite Hypothese lautet, dass mehr Zusammensetzungen aus zwei Lexemem gebildet werden als aus einem Konfix und einem Lexem. Diese Hypothese wurde in der tschechische Sprache bestätigt, aber für die deutsche Sprache wurde sie widergelegt. Die dritte Hypothese sagt, dass die Fremdelemente häufiger aus dem Englischen kommen als aus anderen Sprachen. In dem tschechischen Material wurde sie widergelegt, in dem deutschen Material wurde die Hypothese dagegen bestätigt. Die vierte Hypothese, dass es mehr Zusammensetzungen mit der ersten Fremdkomponent gibt als mit der zweiten oder anderen, wurde bei meiner Forschung in beiden Sprachen bestätigt.

Die Arbeit zeigt, dass Hybridisierung zu den aktuellen Wortbildungsarten gehört. Man kann vermuten, dass mit der Zunahme der Anglizismen und Internationalismen in den Sprachen die Anzahl der Hybridzusammensetzungen in folgenden Jahren steigen wird.

VI SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

- BOZDĚCHOVÁ, Ivana. *Tvoření slov skládáním*. Praha: ISV, 1995. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-85866-04-8.
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
- EISENBERG, Peter. *Das Fremdwort im Deutschen*. Berlin: De Gruyter, c2011. Studium (De Gruyter). ISBN 978-3-11-023564-7.
- FAUST, Volker. *Die deutsche Sprache heute. Wortschatz und Anglizismen*. In: Wort und Schrift, 2014.
- FLEISCHER, Wolfgang, Irmhild. BARZ a Marianne. SCHRÖDER. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 4. Auflage, völlig neu bearbeitet. Boston: De Gruyter, 2012. ISBN 978-3-11-025663-5.
- FLEISCHER, Wolfgang. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 2. durchgesehene und ergänzte Aufl. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1995. ISBN 3-484-10682-4.
- FÖLDES, Csaba. *Kontaktdeutsch: zur Theorie eines Varietätentyps unter transkulturellen Bedingungen von Mehrsprachigkeit*. Tübingen: G. Narr, c2005. ISBN 3823361600.
- HAPP, Astrid. *Neudeutsch – Die Veränderung der deutschen Sprache auf Grund des starken angloamerikanischen Einflusses*. In: Interaktiv, 2000, č. 2.
- HELCL, Miloš. *Současné tendence při tvoření slov skládáním v češtině*. Naše řeč, ročník 55 (1972), číslo 2-3, s. 115-124. ISSN 0027-8203.
- HOLUB, Josef, Stanislav LYER a Ivan LUTTERER. *Stručný etymologický slovník jazyka českého: se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- HRBÁČEK, Josef. *Zkratky a tvoření slov*. Naše řeč, ročník 55 (1972), číslo 2-3, s. 124-130
- JANOVEC, Ladislav. *K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině*. Naše řeč, ročník 90 (2007), číslo 2, s. 57-66

- LUDWIG M. EICHINGER. *Deutsche Wortbildung: eine Einführung*. Tübingen: Narr, 1999. ISBN 3823349767.
- MARTINCOVÁ, Olga; SAVICKÝ, Nikolaj. *Hybridní slova a některé otázky neologie*. Slovo a slovesnost, ročník 48 (1987), číslo 2, str. 124-139. ISSN 0027-8203.
- MEJSTRŮK, Vladimír. *Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost*. Naše řeč, ročník 48 (1965), číslo 1, s. 1-15. ISSN 0027-8203.
- MITTER, Patrik. *Hybridní složeniny s prvním komponentem domácího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2008. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 978-80-7414-080-8.
- MITTER, Patrik. *Kompozice v kontextu současné češtiny*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-7044-811-3.
- MITTER, Patrik. *Poznámky ke složeným hybridním substantivům s prvním komponentem (čelenem) cizího původu v současné slovní zásobě*. Slovo a slovesnost, ročník 64 (2003), číslo 4, str. 289-297. ISSN 0027-8203.
- MITTER, Patrik. *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2003. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-7044-554-8.
- MITTER, Patrik.: *Vymezení některých prefixoidů a radixoidů v české lingvistické literatuře*. In: *Jazykovědné aktuality* XLI, 2004, č. 3 a 4, s. 31–36, ISSN 1212-5326.
- NEKULA, Marek, Zdenka RUSÍNOVÁ a Petr KARLÍK. *Průruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.
- RANGELOVÁ, Albena, TICHÁ, Zdeňka. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě: sborník příspěvků z konference, Praha, 16.-18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2003. ISBN 80-86496-11-2.
- RUSÍNOVÁ, Zdenka. *Tvoření slov v současné češtině*. 2.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0133-X.

SCHIPPAN, Thea. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., unveränd. Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1992. ISBN 3484730021.

Studie k moderní mluvnici češtiny. 4, Dynamika českého lexika a lexikologie. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 200 s. Monografie. ISBN 9788024436227.

SVOBODOVÁ, Diana. *Anglická a hybridní kompozita v současné češtině a jejich adaptace*. Naše řeč, ročník 82 (1999), číslo 3, s. 122-126. ISSN 0027-8203.

SVOBODOVÁ, Diana. *Anglické výrazy v českém publicistickém stylu*. Naše řeč, ročník 79 (1996), číslo 2, s. 99-102. ISSN 0027-8203.

ŠIMEČKOVÁ, Alena a Marie VACHKOVÁ. *Wortbildung: Theorie und Anwendung*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-230-3.

ŠMILAUER, Vladimír. *Novočeské tvoření slov*. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, 1971.

WELLMANN, Hans. *Synchrone und diachrone Aspekte der Wortbildung im Deutschen*. Heidelberg: Winter, 1993. Sprache - Literatur und Geschichte. ISBN 3-8253-0014-5.

Slovníky:

Duden "Herkunftswörterbuch": Etymologie der deutschen Sprache. 3., völl. neu u. bearb. u. erweit. Auflage. Mannheim: Dudenverlag, 2001. Duden in 12 Bänden. ISBN 3411040734.

KRAIF, Ursula, ed. *Das Fremdwörterbuch: auf der Grundlage der neuen amtlichen Rechtschreibregeln*. 10., aktualisierte Aufl. Mannheim: Dudenverlag, c2010. Duden in zwölf Bänden. ISBN 9783411040605.

Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha: Academia, 2008. ISBN 80-200-1415-2.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012. ISBN 978-807335-296-7.

Internetové zdroje:

<https://www.czechency.org/>

<https://www.duden.de/>

Olga Martincová (2017): AFIKOID. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

VII SEZNAM GRAFŮ

1. Graf - Počet hybridních složenin ve vybraných zdrojích	41
2. Graf - Typy hybridních složenin ve vybraných zdrojích.....	42
3. Graf - Jazyk, ze kterého jsou cizí komponenty přejaty	43
4. Graf - Pozice cizího komponentu ve složeninách	45

VIII SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Vybraná hybridní kompozita v kontextu českých publicistických textů

Příloha B: Vybraná hybridní kompozita v kontextu německých publicistických textů